

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 10. SRPNA 1932

ZA KČ 2.—

Vůle k činu

V. E. BABKA

Kam pokročil vývoj v Německu

O. WEISL

Jak vypadá krise v Americe

JAR. HŮLKA

Prosperující hokynářství - aneb jak nás okrádají

KAREL KŘÍŽ

Mezinárodní policie

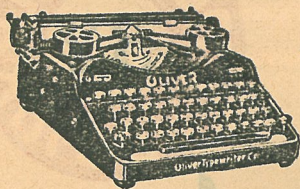
GEL

První srpen

Sociální demokracie v Německu — Figurky z komunistických novin
Přeplněné střední školy — Stavby ministerských budov — O filmové cenzuře

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ.

OLIVER
Portable

CHOCHOLA A SPOL.
Praha, Václavské nám. 23

n o v ý
vítězslav nezval
b á s n ě

skleněný havelok

obálka, úprava karel teige
212 stran, brož. Kč 40.—, váz. Kč 52.—

obsahuje:

- 1** signál času panychida za edisona
- 2** lyrika básně písně popěvky říkadla
hříčky verše do památníku
- 3** 9 textů k negro blues
- 4** skleněný havelok poesie sny texty
- 5** antilyrika poesie protestu revolt
a výzvy
- 6** procházka citlivého měšťáka a co tomu
říkal kůň film
- 7** metametafora

fr. borový, nakladatelství, praha II
d o d á k a ž d ý k n i h k u p e c

Knižně právě vyšla
mistrná reportáž
Franty Kocourka

zachycující bystrými a
hluboce založenými
pohledy ovzduší Zlína
po legendární smrti
Tomáše Bati

Obálka ing. A. Hlouška
Stran 24. Brož. Kč 2·50
Nakladatelství Fr. Borový
Dostanete u všech
knihkupců

V MĚSTĚ MRTVÉHO ŠÉFA

OBSAH 31. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Poslanec JAROMÍR NEČAS—F. PEROUTKA: O koalici bez agrárníků. — es: Jak to bylo. — Český odborník ve službách pětiletky. — (Ing. PŘIKRYL, ředitel Činu): Hovory s nakladateli. — OTTO RÁDL: Camera obscura. — N. MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ: Spekulace s nouzí. — Mluví se o Sokolech. — Sanace bank. — 50—60.000. — Obecní byty a domy. — Rozumování zkroceného občana. — Dvě události na Slovensku.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

n e z á v i s l ý t ý d e n í k

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRŽDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRŽDA 62

Vůle k činu

V posledních týdnech ujmul se i u lidí poměrně inteligentních mythus, že rozřešení německých voleb může být tak nebo onak oním ztraceným klíčem k rozřešení krise, alespoň v evropském rozsahu. Neopřijeme si rozlišiti přesně všechny odrůdy toho mythu. Byly více nebo méně politováníhodné podle stanoviska, ale všechny se shodovaly v bodě, který je dnes velmi charakteristický pro vzrůstající se většinu veřejného mínění a který by se dal asi stručně popsat, jako touha po řešení za každou cenu.

Dějiny tohoto názoru jsou složité, povážíme-li, že ještě asi před rokem byl majetkem mentalit, které si zásadně libují ve velkorysosti prostředků bez ohledu na předivo situace. Je to asi mentalita předměstského gentlemana, který rozbíjeje policejní separaci nebo vnější konec zařívacího traktu protivníkovy, se domnívá, že tím rozbíjí nározy policie nebo svého soka. I když poněkud chápeme živelný půvab takového přímočarosti, nebýváme nakloněni vidět ji na příklad ve veřejném životě, a je ustálené pravidlo, že je jí rezervováno místo tam, kam obvyklá správa věcí nesahá, nebo sahá jen nedostatečně. Nemůžeme na příklad zameziti, aby nějaký zakrslý mužik v důvěrném kruhu přátel se nedal slyšet, že co jde o něj, že on by to všechno vymlátit klackem a tím okamžikem, že by, podle něho, nastal pořádek.

Každá doba má takto neuznané Napoleony, kteří sálají silou, aniž by se ohlíželi na důvody a dosah svých zamýšlených akcí, a také doba začátku dnešní krise byla přebohatá na rozličné návody, jak vyrovnat elementárně a velkoryse porušenou rovnováhu.

Děkujeme celkem jen logické složitosti hospodářských nauk, že skorem v žádné evropské zemi se tato mentalita neujala. Svět byl pln rozhovorů a úvah o měnové politice, o systému cel, o hodnotě a pohybu zlata, a tito siláci hovořili jen o nějakém okouzlujícím vytloutání klackem. Přejete-li si zasměti některého takového člověka do spletitosti teorie, odmítne vás určitě s chladným konstatováním, že je to stejně smluvená lumpárna a skončí rozhovor polozastřeným oznámením, že máte naději být pojeti do toho, co bude vymláčeno.

Nuže, logika a rozum byly donedávna zárukou převahy nad politikou rváčství. Není dávná doba, kdy kterýkoli prostřední národohospodář nás s prostřední námahou přesvědčil, že krise je jen otázkou nepoměru konsumu a výroby. Každý sextán, následkem toho, uměl podle učebnice filosofie vyvoditi, čeho je nám třeba. Promluvila-li pak ve stejném smyslu nějaká exponovaná osoba, byli jsme za několik okamžiků téměř zahanbeni prostotou zápletky. Je dokonce podezření, že lidé s národohospodářským nervem nás měli dlouho za kverulanty.

Mnoho síly pak bylo vydáno na houfné konstatování, že tento rok bude z nějakých tajných příčin

rozhodující. Poněvadž ale ani rok, ani konsum, ani výroba, ani co jiného se nechystá k nějaké zázračné proměně, napadá náhoda oné svrchu zmíněné bouřlivé nálady i lidí, které jsme měli za odolnější a konservativnější.

Nemluvě o těch, kterým je vyhrožování katastrofami stálou mravní nutností, každý několikrátý člověk (a toto procento by bylo poučné určití) vás dnes neváhá informovat, že doba, kdy „to všechno vezme konec“ nebo bude zničeno, je nad pomyslení blízká. Je pozoruhodné, že tato filosofie není dnes už vyhrazena lidem nižším nebo povětrným. Sdělí vám to okázale holič stejně jako vládní rada, a nastane, tuším, brzy povinnost, obírat se tímto zjevem.

Byl-li opovržením hodný v době, kdy byly rozumové záruky hospodářské nápravy, mění se na přirozený v čase, kdy tyto záruky ztrácejí průkaznost nebo spíše, kdy je situace přemáhá. Nebudeme si zastírat — a nezastírají to už ani pověstně optimistická prohlášení ministrů — že krise patrně dostupuje svého vrcholu. Kdo tomu nevěří, nechť se jde neakademicky přesvědčit mezi chudé lidi, to jest, mezi většinu, která je na jedné misce vah. Poměry jsou přesně vzato takové, že zdrcujícímu procentu průměrných lidí dávno přestalo záležet na tom, je-li jaká naděje na obecné zvýšení konsumu. Nemají zkrátka co jíst a to jejich teoretické uvažování podstatně zjednodušuje. Bylo by nafoukaností přezírat vnitřní stavy této většiny. Okolnost, že své názory dává najevo zcela už nepokrytě a s tou popsanou přímočarostí, která je v normálních dobách příznávána jen osobám se zbytky barbarismu není, pravda, nikterak půvabná, ale pokuste se okřiknouti člověka, jenž má v pravém smyslu hlad, dovedete-li to. A to nemluvíme o druhé, snad stejně velké tragedii skupiny, již vlivem nějakého, na pohled povznášejícího sociálního postavení, není dovoleno trpět bídu oči vidně a okázale.

Je na nás, abychom se přestávali divit, jestliže toto monstrosní množství přestává věřit výbornosti teorií. Není bez rozmarnosti, že ještě před nedávnem některé význačné osobnosti, a to nejen u nás a nejen takové, které bychom mohli podezřívát z primitivismu nebo z koketerie, přednesly jisté a nikoli nejhorší návrhy, jak řešiti kritickou situaci se stanoviska prostého a nekomplikovaného rozumu. Bylo-li ono stanovisko při předpokládané i známé informovanosti často nazýváno laické, máme na vybranou věřiti, že to bylo buď okouzlující literární gesto nebo podvědomé tušení, že celá ta spletitost bude muset být konec konců rozřešena nějakým velmi jednoduchým a průhledným způsobem.

Odvážím se tvrdit, že ten prostý názor, že špatné poměry musejí býti napraveny stůj co stůj, a to nějakým zcela pochopitelným a věrojatným způsobem,

počíná vystupovat z oné barbarské sféry a vniká do obecného mínění.

Nechci, abychom si přáli, aby převládal. Trpělivost je jedna z nejlepších ctností; buďme však připraveni na to, že může převládat, aniž by respektoval naše přání. Doba zívá po činech — řekl by romantický básník a měl by i přes svůj romantismus pravdu.

Akademické počínání tak řečených rozhodujících kruhů celé Evropy začíná být podobno taneční zábavě na parníku, jenž se sice dosud nepotápí, je ale zcela slušně děravý. Zdá se, že postupně poznáme všichni, že jsme zcela syti nauk a že bychom si přáli vidět páku zasazenou do nějakého určitého místa.

Prohlásili jsme, že toto mínění je zcela přirozené a nikdo nám nemůže s jakoukoli obratností upřít jeho možnou platnost.

Jde tu jen o to, aby ve vývoji tohoto stanoviska, jak jsme přehlédlí od barbarského stadia k uvědomělé touze po konkrétních činech, ona barbarská složka neustrnula. Nikdo nemůže vyčíst za duchovní prostopášnost fakt, že průměru přestávají stačit prohlášení, v nichž jsou sice pečlivě vysvětleny příčiny a okolnosti bídy, kde však chybí jiskřička naděje, že by byl býk popaden za rohy.

Je ovšem složitá otázka, jak to učiniti, někdy však i neúhledná obrana je lepší, než důmýslné rozhodování, přečtaté katastrofou hned v první čtvrtině.

Začli jsme tyto úvahy s připomínkou, že mnoho lidí s bezradností, jež jim nebyla právě ke cti, očekávalo od výsledku německých voleb nějakou pádnou změnu. Nuže, volby přešly, a svět se patrně bude točit dál. Nezapomeňme však, že touha po aktu zůstala neukojena a že z většiny už není naděje, že bychom ji ukojili nějakým vědeckým příběhem.

Tohle upozornění není adresováno nikomu přímo. Platí stejně pro parlament, pro kleriky i laiky. Vznik činu není doposud žádnou uspokojivou teorií vysvětlen. Můžeme si jen přát, aby v naší době znovu ukázal schopnost vzniku z kolektiva schopného ctností. Skutečnost je velmi prostá. Asi polovina lidí vytrvá při teorii, kdežto druhá přibližně prohlásí, že teorie je pro kočku. Pravdu budou mít každá zpola, zvítězí však ta, která se odhodlá vykasat rukávy k práci. Jinými slovy, nehanběme se za to, věřili-li jsme či nevěřili teoriím, ale styďme se, zůstaneme-li ještě nečinní.

Mohli bychom se snad ještě alespoň letmo dotknouti způsobu, jak to provést. Vedle faktu, že máme tříbenou a zkoušenou třídu odborníků, zůstává skutečnost, že každý z nás má jistou — a ne malou — míru vlastní iniciativy. Je jisto, že vláda a parlament vyjde se cti, vystačí-li vedle své odbornosti s iniciativou vlastní a spokojí se jen s pomocí iniciativy celku. Někjaký jiný poměr by byl sice hybnější, ale nelze mu zaručiti úspěch i při jisté lákavosti. Chytrému napověz.

V. E. Babka.

p o z n á m k y

První srpen

Prvního srpna mělo dojít k velkým komunistickým demonstracím, které vedení komunistické strany dlouhou dobu připravovalo. Kdyby pořádání „Rudých dnů“ patřilo mezi ony věci, o kterých může naše komunistická strana sama rozhodovati, dávno již by je nepořádali, neboť na „Rudé dny“ jim téměř nikdo nechodí a komunisté dlouhou dobu po „Rudém dnu“ jsou jenom předmětem výsměšků z nejrůznějších stran. Ale je to vůle komunistické Internacionály a tu nutno plnit, i když není naděje, že je možnost splnit tuto vůli. K pozoruhodnostem III. Internacionály a komunistických sekcí patří, že přesně sdělí celému světu, kdy se nějaká komunistická demonstrace bude pořádát, aby kdekdo o tom věděl, aby kdekdo se na to mohl připravit. Nepovolí-li to policejní ředitelství, shledávají to komunisté velmi nesprávným, ale jsou v podstatě rádi, neboť mají výmluvu, že revoluce byla zakázána. Komunistickým vůdcům bychom doporučovali četbu knížek, které pojednávají o počátcích dělnického hnutí, i četbu knih z doby, kdy u nás i lidé, kteří byli hodně vzdáleni socialismu, se dostali do konfliktu s paragrafy. Tito lidé byli opravdu větší mužové, statečnější a nebojácnější než naši komunisté. Věděli, že žádný stát nedá si kazit svůj pořádek. Věděli, že podnikají-li něco, proti tomuto pořádku, že se musejí připravit na všechny nepříjemnosti, které z toho vyplývají. Tyto dřívější generace politické, ať už to byly přímo lidé s počátku dělnického hnutí, z doby táborů, nebo z doby pokrokového hnutí, z doby Omladiny, nesli důsledky vyplývající z jejich činnosti daleko statečněji než naši komunisté, kteří nedovedou pochopit, když někdo volá k odpovědnosti za to, co dělají. Kdyby byla naděje, že hlas rozumných lidí bude slyšen v Moskvě, museli by se títo rozumní lidé sdružit a volat do Moskvy, že u nás komunisté komunistické myšlenky dělají ostudu. To platí v prvé řadě o těch, kteří mají v rukou vedení komunistické politiky u nás. Setkáváme-li se u prostého komunisty často s nadšením, které imponuje, i když vidíme, že je nadšení marné, že to je nadšení, které nikam nevede, je naše vůdcovská garnitura komunistická víc než malicherná. Vzpomínáme si na doby, kdy se u nás komunistické hnutí rodilo. Bylo v něm mnohé, co strhovalo, a není divu, jestliže řada spisovatelů, ať již Hora, či Majerová, nebo Olbracht se vracejí k této době, kdy komunistické hnutí bylo čímsi, co připomínalo silný, hučící proud. Dnes komunistická strana jest v prvé řadě organizační aparát, který provádí komunistickou agendu se stejnou pečlivostí a se stejným nezájmem, jakoby šlo o potírání mnišky, povolování autobusů, vyměňování daní. Komunistický byrokratický aparát pracuje snad bezvadně. Akta se opisují bezvadně, fermany se rozmnožují bezvadně, ale všemu tomu schází duch a duše. Byli-li ještě před lety u nás lidé, kteří věřili v možnost revoluce, kteří se domnívali, že již cítí horký dech revoluce, jest dnes duch komunistických sekretariátů chladný. Počítá se tam, kdy dojde řada na toho či onoho. Ten či onen počítá, kdy on se dostane nahoru. Plamenné výzvy III. Internacionály se opisují s dokonalým nezájmem, jako by šlo o nezáživný oběžník zemského úradu. Není divu, že takováto strana nemůže přitáhnouti masy, i když snad dávají do volební urny lístky s komunistickou stranou. Komunistická strana diskredituje i tu sociální bídu, která voila s komunisty.

V. G.

Sociální demokracie v Německu

Ještě dříve než nejvyšší soud rozhodl o právoplatnosti sesazení pruské vlády říšským kancléřem von Papen s Hindenburgem v pozadí, skoncovala velká část tisku svůj soud nad říšskoněmeckou sociálně demokratickou stranou, aby tvrdila, že tato strana má největší část viny na tom, že demokracie v Německu to tak daleko dopracovala; byla tu příležitost připomenout, jak říšskoněmečtí sociální demokraté spalovali na počátku války své rudé rapory, jak selhala II. Internacionála, jak se chovali čeští soc. demokraté za války; úsudek, soud, hodící se právě do večerníku, do „Národa“, byl zhruba hotov. Totéž, co psaly „Národní listy“ uvádělo i „Rudé právo“ (v článku posl. Hakena.) Jiná jest ovšem otázka, může-li se s tímto úsudkem, soudem o německé sociální demokracii za války i za von Papen spokojiti v jeho primitivnosti ten, kde hledá hlubší vysvětlení vývoje a dějinných i věcných spojitostí. Daleko mi nenapadá hájiti německou sociální demokracii v říši a politiku sociálně demokratickou za války. Ale situace není tak jednoduchá, jak ji dělají večerníky.

Selhalo za války II. Internacionála? Jest to otázka, která má jednu podstatnou vadu: že se ptá jen, zda selhalo II. Internacionála. Neselhalo za války dokonaleji než II. Internacionála na př. katolická církev a katolické politické strany? Neselhal za války dokonale německý učenec a literární svět? Neselhalo na počátku války dokonale velká část oficiální české politiky, zejména politika mladočeská, jejíž dědic, národně-demokratická strana tak ráda ve svých listech vytýká, jak němečtí sociální demokraté spalovali rudé prapory? Neselhalo jen II. Internacionála; selhalo celá řada směrů a institucí, jichž vliv v tehdejší době byl daleko větší než vliv II. Internacionály, jejíž vliv ani dnes nesmí býti přeceňován.

Sociální demokracie v Německu není v situaci záviděnné. Kousala se hodně do pysku, když vydala heslo volit Hindenburga; říkala, že ze dvou zel volí menší. Ukázalo se, že i toto sebezapření bylo marné. Von Papen přes to klidně přešel. Mluví se velmi často o závislosti jednotlivých sociálně-demokratických stran na říšskoněmecké soc. demokracii; není to tak zlé; jest však skutečností, že sociálně-demokratické strany dávaly se na sociálně-demokratickou stranu německou jako na starší sestru, jako na vzor, jako na stranu, která do sociálně-demokratického hnutí vnášela nejvíce myšlenkových i organizačních podnětů. Ti, kdož se takto dívali na říšskoněmeckou sociální demokracii — kterou sledoval i každý, koho zajímal problém silné, ukázněné strany v moderním politickém životě — jsou přirozeně silně zklamáni politikou německé sociální demokracie v říši, která se dostala do slepé uličky, v níž rozhodnutí daleko již nezávisí jen na chťení této strany. — Pro toho, kdo sledoval dlouho politické osudy říšskoněmecké sociální demokracie, není právě radostno, čte-li na př. v „Sozialdemokraten“ svolání naší německé sociální demokracie, která od svých členů žádá účinnější finanční podporu, a to s odůvodněním, že strana má i jiné závazky, že na př. španělská sociální demokracie a anglická dělnická strana se chystají k podpůrné akci na prospěch říšskoněmecké sociální demokracie. Neříká to totiž nic jiného, než že říšskoněmecká sociální demokracie, která bývala oporou celého sociálně-demokratického hnutí, jest dnes slabým místem hnutí, na jehož obranu musí se stáhnouti i síly mimo říšskoněmeckou sociální demokracii.

Ale opakuje se tu znovu případ II. Internacionály za války. Není to totiž jen sociální demokracie v Německu, která selhalo v boji na ochranu demokracie. Říšskoněmecká sociální demokracie není jedinou protihakenkreuzerskou stranou v Německu. Vlna hitlerismu se přelévá i přes jiné břehy, které vedly vzdorovati daleko méně než sociální demokracie. Neselhalo — když se tolik vytýká selhání říšskoněmecké sociální demokracie — stejnou měrou nesociálně-demokratičtí obháječi demokracie v Německu? Mají oprávnění mentorovat soc. demokracii v Německu u nás ti, kteří pomáhali do sedla československému hitlerismu, ať to byla již přímá podpora Gajdy nebo podkopávaní důvěry v demokracii?

Nelze tedy odpovědnost za vývoj věcí v Německu svalovati jen na sociální demokracii. Proti Hitlerovi neselhalo jen sociální demokracie; selhalo celá fronta proti němu. Nelze vývoj události posuzovati podle události jednoho dne. Teprve za několik měsíců bude možno plně posouditi, do jaké míry se zdařil útok, který podnikl von Papen v zastoupení hakenkreuzerů.

Ale již to, co se stalo, stačí, aby socialistické hnutí si uvědomilo, že stojí na jednom z nejdůležitějších vývojových rozcestí. Nesmíme se na hnutí Hitlerovo dívat přes naše fašisty a hakenkreuzery. Ti jsou — v nejlepším případě — jeho neškodným odvarem, který by byl dávno ztratil svoji působivost, kdyby nestáli za ním v pozadí lidí, kteří neradi vystupují v této roli na veřejnost, a kteří se domnívají, že náš fašismus obstará za ně hrubší politické práce. U nás dovedl fašismus skutečně popadnout u srdce jen kus české vesnice; to ještě málo. Jinak jest to hnutí — můžeme-li mluviti o hnutí — nelidové, které nemá živého spojení s lidmi, které jen povrchně se přizívuje z nadávání, nespokojenosti jednotlivců, kteří se cítí býti odstraněni. Jinak jest tomu s hitlerismem. Ať již získával zevnějškem, ať již dovedl navázati na sociální i mravní chaos poválečného Německa, ať již jeho ideový obsah jest jakýkoliv, hlavně neupřímný, jedno jest jisto: že dovedl strhnouti na sebe velký počet, velké masy. Snad ne na dlouho, ale to dnes nerozhoduje. Dovedl strhnouti lidi, kteří svým založením, sociálním postavením, náboženským citěním měli být v jiných stran. Na příklad u říšskoněmecké sociální demokracie. A tu jest ta otázka: jak se stalo, že tato strana programově tak vybavená, organizačně tak pevná, kázní přímo pověstná ztratila kontakt s těmi, kteří měli být v jejich řadách? To neplatí jen o sociální demokracii. I komunisté v Německu jsou na vedlejší koleji.

Snad dokonaleji než sociální demokracie. Mluví se o nové orientaci III. Internacionály. Snad se tomu přikládá větší význam než jak tomu ve skutečnosti jest, ale jest faktem, že komunisté v Německu, kteří jsou na vedlejší koleji, jsou významným podnětem Kominterně, aby zkoumala, zda její politika v západní Evropě jest správná.

Sociální demokracie v Německu zachránila svůj stranický kádř, ale kontakt s masami ztrácí. To není jen její otázka. Výsledkem a důsledkem události v Německu bude, že sociálně-demokratické hnutí více než kdy před tím bude si klásti otázku, kde nutno provésti změny, aby kontakt s masami byl lepší. Nutno se vraceti k programu strany? Jest nutno revidovati taktiku strany? I u nás události v Německu podeprou různé tendence, které se již dříve ozvaly, ať již na moravsko-ostrovském sjezdu, kde šlo o taktiku strany, nebo v nedávné diskusi o programu strany před sjezdem. Kde začít v tomto rozboru? Ti, kteří se domnívají, že na to jdou velmi radikálně, začínají velmi pohodlně. Doporučují začít s Marxem. Akcentovat marxism. Znamená to doporučení, vrátit se k dobám, z nichž sociální demokracie vzešla? Nesnáze marxismu tušil však již Marx, když říkal: nejsem marxistou. To jest nesouhlasím se vším, co se jako marxism uvádí a vykládá. Bylo by jistě dobře, kdyby mnozí ze socialistů se vrátili k četbě Marxe. Právě tak bylo by dobře, aby jednou si přečetli Marxe i ti, kdož bojují proti marxismu, neboť i na nich jest vidět, že si — jako někteří marxisté — vytvořili marxism podle toho, jak ho potřebovali, podle toho, jak ho právě chtěli potírat. Ovšem, ani návrat k Marxovi by nepomohl, neboť doby dnešní jsou zcela jiné, než doby, kdy Marx formuloval svoje názory. Marxovi neškodí ani tak protimarxisté jako ti z marxistů, kteří se příliš nadšeně k němu hlásí a pro něž Marx jest často jen sádrovou figurinou, za kterou skrývají svoje zájmy. Vidíme to velmi zřetelně v komunistické straně u nás, kde jako „nedostateční“ marxisté a leninisté se odstraňují lidé, kteří se náhodou nepohodli s těmi, kteří t. č. jsou u moci. — I u nás jeví se tento návrat k Marxovi, zejména v mládeži, a jistě nejbližší vývoj ukáže, kolik jest plev a kolik jest těžkého zrna, kolik jest těch, kteří z Marxe dovedou vyvodit nové cesty, kterými má jíti socialismus programově i takticky. Modráčkovy nedávné projevy jsou reakcí na tyto tendence: vraceti se k Marxovi.

Ale nebyly to jen programové otázky, které německou sociální demokracii odcizily masám. Programové diskuse více méně probíhají mezi intelektuály strany. Pro široké masy daleko směrodatnější jest praktická politika, denní politika stran. A nejen politika: život, denní život, život lidí, vůdců a podvůdců. Není tu jen rozhodující praktický výsledek politiky stran. Socialistické hnutí bylo právě vnitřně a myšlenkově nejsilnější, když mohlo svým stoupenecům velmi málo poskytnouti, když bylo v opozici, ba, když nejen že svým stoupenecům nedávalo, ale ještě od nich žádalo. Počátky dělnického hnutí — ve všech zemích — to jasně ukazují. Ovšem v tomto směru se poměry hodně změnily, a socialistické strany jsou v nevýhodě, že se namnoze žádá od nich, co jest nad jejich síly. Události v Německu ukázaly, že sociální demokracii se odcizily masy, které měly být svou sociální povahou v jejich řadách. Z části k tomu přispěla i politika vedoucích kruhů sociálních demokratů.

V každém případě jest jisto, že události v Německu budou znamenati důležitý mezník ve vývoji socialistického, ve vývoji sociálně-demokratického hnutí a budou znamenati posílení těch proudů, které budou žádati přezkoumání všech okolností, z nichž se rodí postup sociálně-demokratických stran. V. G.

Figurky z komunistických novin

V komunistických listech objevují se někdy různé typy skutečných i fingovaných příspěvatelů, které jsou psychologicky velmi zajímavé. Tak na př. t. zv. „indiferentní dělník“. Tento „indiferentní“ dělník sedne a napíše do komunistického orgánu článek, který na sto procent se shoduje s nejnovější linií komunistické strany. Tento „indiferentní“ dělník ovládá situaci tak dokonale jako komunistický redaktor, který dostal nejnovější německou situační zprávu z Moskvy. Tento indiferentní dělník tvrdí: Nejsem komunist, jsem indiferentní, ale tolik musím říci, že jedině to, co dělá komunistická strana, jest správné. Indiferentní, t. znamená člověk, který se o politiku nestará, kterému jsou všechny strany lhostejné. Proto překvapuje u těchto indiferentních dělníků v komunistických listech dokonalost, s jakou ovládají situaci. Jedinou chybu má tento indiferentní dělník, který od hodiny by si mohl sednout za redakční stůl v „Rudém právu“: nedovedl by asi totiž dobře odpověděti na otázku: když úplně uznává správnost politiky komunistické, když vyzývá děl-

niky, aby nešli jinam než do komunistické strany, proč on sám do ní nevstoupí?

Jinou takovou útankovou figurkou komunistického tisku jsou t. zv. „soc. demokratičtí“ nebo „nár. socialističtí“ dělníci. Společným rysem jejich jest, že píší anonymně. Nikdy neuvedou svého jména. Píší rovněž tak, že to vypadá, jako by jim vedl ruku komunistický redaktor. Píší tak, že to nijak neprozrazuje mentalitu sociálně demokratického nebo nár. socialistického dělníka, a většina úsudků shoduje se v tom, že se tu jedná o vedlejší možnost komunistických redaktorů.

Jinou kapitolou komunistického tisku jest, že přináší někdy dopisy sociálně demokratických nebo národně socialistických dělníků v komunistickém tisku. Týkají se obyčejně různých schůzí, kam mají přístup jen straníci. Referáty nebývají správné, bývají to vytržené věty, tendenčně upravené zprávy, ale jest vidět, že vždy na věci něco je. Jest možná, že některý komunista o tom z druhé ruky slyšel, udělal z toho zprávu, která byla psána tak, jako by jí psal účastník té či oné schůze. Ale je možno, že takovou zprávu dodal skutečně účastník schůze. Komunisté v poslední době zesilují svoje pokusy o t. zv. frakční práci. Chtějí se dostat do jiných stran. Říkají tomu frakční práce. Ve skutečnosti to není nic jiného, než drobné vyzvědačství, špiclování. — Dohromady tyto způsoby sotva pomohou komunistickému tisku na nohy. V. G.

Přeplněné střední školy

Velký nával při přijímacích zkouškách do středních škol se stal letos středem obecné pozornosti, takže i sám ministr školství mu věnoval několik úvah, pronesených rozhlasem, jejich účelem bylo uklidnit především zklamané rodiče, jichž děti u dělaly přijímací zkoušku a nebyly přijaty. Ultra posse nemo tenetur — ani školy nemohou pojmouti více žactva, než nakolik jsou zařízení. To není jen otázka učebních místností, nýbrž především otázka učitelových sil. S hlediska obecně hospodářského je nával na střední školy po mnohé stránce zajímavý, neboť nám rozvíjí několik věcně aktuálních témat:

1. Jak dlouho tento nával potrvá; poklesne, nebo se bude stupňovat?
2. Co se studovanou inteligencí, pro kterou nebude dosti místa? Jaké vzdělání má si dnešní mládež volit?
3. Problém studovaných žen.

První otázka, na kterou těžko odpovědět, je dnes nejdůležitější, protože se dotýká bezprostředně státní pokladny. Střední školství je vydržováno u nás, až na zcela nepatrné výjimky komunálních a náboženských ústavů, státem, kterému přispívají studující jen zcela nepatrným zlomkem na úhradu výdajů. I když dnes jsou předpisy o osvobození od školného přísnější, je to přece jen příliš malá částka, kterou přispívá veřejnost přímo na udržování škol. Jestliže však u nás máme již jednou proveden demokratický a nesporně jedině správný princip rovnosti podmínek vyššího vzdělání, pak je nutno dodržeti jej za všech podmínek — tedy i v době velkých návalů, způsobených vzestupem porodů po světové válce.

O letošním návalu na střední školy se mluvilo jako o něčem zcela mimořádném, ukazovalo se na množství sňatků uzavřených po míru, mluvilo se o čtyřleté pauze v porodech, která byla vystřídána přívalem dvou let poválečných.... To vše je ale omyl, který by nám mohl způsobit mnohé nepřijemnosti, kdybychom s ním snad chtěli počítat jako s danou veličinou. Vezmeme-li statistiku populačního vzrůstu od konce světové války, to jest čistého populačního přírůstu (převahy porodů nad úmrtími), zjišťujeme tato data:

Přebytek živě narozených:

Roku	Osob
1919	54.738
1920	105.656
1921	157.412
1922	147.917
1923	170.320
1924	147.494
1925	140.412
1926	129.022
1927	105.084
1928	118.052
1929	100.780
1930	125.814
1931	106.033

Letos šly do středních škol děti ročníku 1921. Pro toho, kdo se domníval, že tento ročník je zcela mimořádný, je uvedena

tabulka jistě překvapením, protože příští ročník není o mnoho slabší, ročník 1923 je rekordní se svými 170.000 živě narozenými, zatím co následující léta neznamenají — až do roku 1926 — podstatného úbytku. Ještě čtyři roky třeba tudíž počítati s návaly na středních školách a tyto návaly se budou ještě stupňovat. Pro školy znamená to počítat s rozšířením učebních místností a se silnějším učitelským sborem, protože letos budou teprve dvě třídy přeplněny (průmysl a sekundy mají dvě paralelky), kdežto v roce 1936 bude takto přeplněno šest tříd a teprve v roce 1944, až budou maturovat ročníky 1925/26, ustane nával, ale školy prázdné nebudou. Nejen proto, že se přebytek dětí pohybuje stále na výši ročníku 1920, který platí za populačně dobrý, ale i z jiného důvodu.

Je totiž třeba počítati s dvěma okolnostmi, které mluví pro stupňované návaly na střední školy:

Především je to známá tendence vyšších požadavků doby, která souvisí se stupňováním kulturní úrovně národa a dále je to větší a stoupající zájem žen o středoškolské studium. Tak se dostáváme již k problému studia žen, který je jedním z nejpálčivějších — a nejtěžších řešitelných — problémů dnešní doby. Proti sobě lze postavit dvě krajní stanoviska. Jedno praví: nechte ženy studovat, většina se jich beztak později provdá a odpadne z konkurence mužům; druhé: žena patří do kuchyně a do ložnice a ne do školy.

Netřeba snad podotýkat, že ani jedno, ani druhé stanovisko není správné. Pokud jde o první, je třeba namítnouti, že žádná ze studujících žen nestuduje proto, aby se provdala, a i kdyby tomu tak bylo, nemění to nic na skutečnosti, že studující ženy zabírají místa studujícím mužům již na škole. Zde se projevuje nejprve jejich soutěž a to ve dvojnásobném směru. Zabírají místa, která by jinak byla vyhrazena hochům (stipendia, osvobození od školného, pomůcky) a nechtíce, způsobují přísnější režim. Jsou-li velké návaly ve školách, zkouší se přísněji, podmínky úspěchu jsou těžší — uplatňuje se prostý zákon soutěže.

Ale odkazovat ženu do kuchyně a do ložnice a brániti jí ve studii nelze s dobrým svědomím v době, kdy je na vdavky tak málo vyhlídek. Zde se projevují markantně změněné předpoklady doby, která smazala z rozdílu mezi mužem a ženou co se smazat dalo a postavila je v zápase o existenci téměř zcela na roveň. Leč právě tu jsme u problému, který nelze odbyt jen nemohoucím pokrčením ramen. Na vývoji, jehož jsme svědky, máme velmi aktivní podíl. Poměry nejsou všude stejné! V anglosaských zemích na př. nezaujímá žena, výdělečně činná, ani zdaleka ono místo, které jí patří u nás a v Německu, nebo ve Francii. Zejména pak žena studovaná není tak obecným pravidlem. Souvisí to nesporně s jistou konservativností anglického prostředí, které hledí na ženu jinak než my. Onen velký přesun, který se udál za války a který postavil naše ženy před železnou nutností, hledati si povolání, protože každý padlý (a mnohý raněný) znamenal o jednu možnost vdavek méně, utváří i zcela jinak další vývoj rodiny. Žena výdělečně činná, znamenající snížení výdělkových možností muže, stává se rovnocenným partnerem v rodině, její závislost na mužovi a jeho výdělku mizí, ale s tím mizí i rodina v tradičním slova smyslu. Leč to by nás vedlo příliš daleko.

Podívejme se raději, jaké vyhlídky má studovaná inteligence — obojího pohlaví. Nevalné. Známa absolventku obchodní akademie, která se živí psaním na stroji — 600 Kč měsíčně. Její kamarádka s jednoroční obchodní školou má 1000 Kč, protože je v místě o tři roky déle, přišla v době, kdy byla ještě nouze o dobrou kancelářskou sílu. Známa inženýra komerčních věd, který si vydělá pomocnou práci v kanceláři 600 Kč měsíčně — nikoli jako pevný plat, nýbrž na odměnách. Známy stavitel zaměstnává na stavbě čtyři abiturienty venkovského gymnasia, jako — nádeníky. Chápe jejich situaci, ale nemůže jim dáti jinou práci a nemůže jim také platit za nádenickou práci více, než kolik je smlouveno kolektivní smlouvou. Minulou neděli bylo lze čísti v „Nár. Politice“ tento inserát: „Doktor práv přijme jakoukoli práci — třeba i na stavbě za příkladače. Nabídky atd...“ A tento doktor práv stěží práci najde, protože na stavbách se dnes pracuje ne 8, ale 10 hodin denně a hledají se proto lidé silní, otužilí, zvyklí držeti v ruce motyku a ne pero. V malé obci nedaleko Prahy je vypsáno místo obecního strážníka s platem 800 Kč a naturálním bytem. Hlásilo se přes 300 uchazečů, mezi nimi téměř 90 s maturitou a hledala se politická i jiná protekce, aby toto skvělé postavení bylo získáno.

Domníváte se, že je to jen důsledek krise? Jistě jsou dnes poměry horší, než normálně. Ale domnívatí se, že studium zaručuje „vyšší“ postavení, bylo možno snad ještě před válkou. Rozhodně tomu tak není dnes. Požadavek vyššího vzdělání se stupňuje velmi značně. Doktoři práv byli ve státních úřadech ještě před válkou spíše výjimkou než pravidlem, jakým se stali dnes. Středoškolské vzdělání samo o sobě dnes opravdu mnoho neznamena — spíše se předpokládá jako samozřejmost. Mimo to však ztratilo vzdělání velmi mnoho ze svého nimbů, „studovaný člověk“ už dávno není tím, čím kdysi býval a na jeho místo přichází praktický self made man. Což je opět vina školy. Naše škola se jenom velmi těžce a zvolna přizpůsobuje životu. Nejrychleji škola obecná — kdežto střední jde jen zvolna za dobou, o vysoké ani nemluvě. Univerzita dnes vůbec nevyhovuje a pokud jde o všechny kategorie střední školy, nemohly se stále ještě zbavit svého tereziánského určení vychovávat úředníky. Ale moderní doba chce od školy daleko více a nedovede-li to dáti, ztrácí k ní důvěru. Jsou lidé, kteří se chlubí tím, že ve škole nikdy nevynikali. Tomáš Baťa měl ke školám krajní odpor, ale myslím, že i mnozí z nás „studovaných“ hledí na dnešní školu velmi kriticky.

Taková je situace. Školní vzdělání se vyžaduje — ale nepřeceňuje. Svět se stává stále učenějším, je toho stále více, čeho třeba k obecnému vzdělání — ale zdá se, že sokratovské „vím, že nic nevím“ nabývá právě v této době zvýšené platnosti. Dokud byla theologie souhrnem všech vědomostí, bylo možno být „učeným“. Dnes však lze být vynikajícím znalcem turbin a nerozumět radiu, natož medicíně nebo národnímu hospodářství. Tak právě „všeobecné“ vzdělání se stává proto čím dále tím více ilusorním a větší váha se klade na praktický úspěch. Volá se po osobnostech a činech, nikoli po vysvědčeních. Jiří Hejda.

politika

O. Weisl:

Kam pokročil vývoj v Německu

O pohřebních ústavech, stanném právu a jiných berlínských radostech.

Po vyhlášení výjimečného stavu v Berlíně byl zatčen mezi jinými také muž, který s padělanými dokumenty získával pro německé národní socialisty — majitele berlínských pohřebních ústavů. Dával (každému jednotlivě) „za stranu“ slib, že jen u něho bude příště strana Hitlerova krytí svou potřebu slavnostních pohřbů, denně padlým hrdinům vypravovaných. Ten slib dával ovšem teprve po vyplnění (padělané) přihlášky — a hlavně: po zaplacení prvního příspěvku.

V Německu už docela nic nepřekvapí, jaký div, že se na svůdný monopol originálního podvodníka dala nalákat hezká řádka majitelů pohřebních ústavů. Proces, který z toho vzešel, nebyl zajímavý jen tím, co všechno bylo v tom ujednání contra bonos mores, nýbrž i tím že jeden z těch majitelů, chtěje čistotu svých vlastních mravů hájit, provedl statistický důkaz o intenzitě psychického nátlaku na něho činěného, spočítav, jak báječný výdělek by byl měl zaručen.

Uvážíme-li, že ta statistika byla vyhotovena v době, kdy říšská vláda své cesty mimo zákon odůvodňovala nutností „uklidňovati a zjednatí bezpečí a pokoj“, chápeme též, proč nebylo dovoleno, aby tu neumělou, ale upřímnou statistiku někdo uveřejnil. I bez ní jest však docela jasno, že jediné opravdové poučení, které z krátké periody pruského výjimečného stavu plyne, jest poznatek, že neexistují v Německu moc a síla, jež by skutečně mohly (t. j. chtěly

i dovedly) demoralisaci zfanatisovaného lidu odstranit. „Nedá se nic dělat“, je slyšet se všech stran. Pravda je to jenom tak dalece, že ti, kdo by tu proti politické zdivočelosti opravdu chtěli něco dělat, už dnes nemohou.

„Co jsme měli z demokracie“?

Když se nedávno Němci chystali k volbám ve stínu pancéřových aut a nejrůznějších bezpečnostních uniforem, vyslechl jsem v severní dělnické čtvrti berlínské, blízko ulice Invalidů, tuto rozmluvu:

„Dvakrát presidenta, jednou do země, jednou do říše...“

„To máte výhody demokracie, účast lidu na vládě...“

„Kdyby nám dali pokoj! Půl roku jsem bez práce, jednoho syna mi zařezali hitlerovci, druhý je strážníkem a leží letos už po třetí s rozbitými údý v nemocnici. Však těch voleb letos tolik nasázeli, jen aby se nám nestýskalo, až nebudou — cožpak my jsme vůbec něco z té demokracie měli? Nepokoje a zmatky převratu jsme si odnesli a než jsme poznali, proč jsme to vlastně snášeli, už nám to zas berou a odnášíme si poměry ještě hnusnější, abychom se převratem nových zmatků a nepokojů vrátili zrovna tam, odkud jsme přišli...“

„Ale k volbě půjdu,“ zněla zatrpkle přesvědčivá odpověď, „je to jistě beztak naposled, co máme „úcast na vládě“...“

Kolem chodili vojáci s bodáky. Ve vedlejší ulici strážníci s obnaženými bajonety prohlížejí si se zmatkem v mysli hnědé uniformy s černými hakenkreuzy v rudém poli, jež si vykračují nadmíru sebevědomě — tak tihle patroni, které jsme do dnešního dne zatýkali při nejnestydatějších násilnostech (myslí si strážníci), ti se snad od zítřka mají státí našimi pomocníky, jako už jsou v Oldenburku, Lübecku nebo v Brunšviku? Zemský komisař řekl: strážlet! Komu vlastně ještě dnes patří zemská policie — a komu bude patřit zítra? Vyhodili policejního presidenta, kdy půjdeme my? Pro koho vlastně zjednáváme tento krvavý pořádek?

Ale rozkaz je rozkaz. „Es ist nur Ordnung, die dem Volke fehlt! Ordnung und Disziplin werden aber bald wieder eingeführt,“ řekl ministr Schleicher. Do jak prosté formulky dovedou velcí mužové směstnat i nejkompikovanější problémy, trpce uvažují všichni ti muži s bodáky a úředními stejnokroji, přesto však s beranní odevzdaností vyplňují příkazy.

V čem volby učinily jasno.

Do nedávna byla v Německu nespokojena skoro polovička národa. Právě neustálé zdůrazňování té nespokojenosti vedlo k rozpuštění starého sněmu, ale dnes, před vytvořením nového sněmu, zdá se, že kladných žvlů není pomalu už vůbec vidět. Stručně charakterisováno: ne již polovička, ale skoro celý německý národ je mezi těmi, kdož by chtěli současný stav měnit — ovšem ti více, ti zas méně, jedni ještě víc na pravo, druzí zpět do leva.

Byl by omyl, domnívatí se, že poslední říšské volby byly prostě jen bezvýznamným potvrzením toho, co se po zemských volbách vědělo předem. Zemské volby, jež předcházely, též sice vesměs vyrazily v zemích vládu z demokratických rukou, davše ji do rukou diktátorským vládním komisařům — s výjimkou těch zemí, kde se absolutní většinou uchopili

vlády již přímo hitlerovci, což prakticky neznamená příliš velký rozdíl, ale ony „bezvýznamné“ říšské volby přinesly tak velké ochromení demokratické práce říšské a to se souhlasem tak ohromné části národa, že dnes nechybí ani mezi rozvážnými předpovědi, že jde tentokráte již o takové ochromení, jež předchází dlouhodobé ztrnulosti.

Kdo je vinen?

Živly nesmlouvavě rozkladné budou mít v novém sněmu přes tři sta poslanců, mimo to celých 16% indiferentních německých voličů vzdalo se politického pozitivismu dobrovolně tím, že se rozhodujícího boje hlasovacím lístkem nezúčastnilo. Nejen v Německu, ale snad všude, kde z jakéhokoliv důvodu je o německou politiku zájem, jest tudíž aktuální otázka: Kdo je vinen tím, že vychvalovaná a jako vykupitelka zde vítaná myšlenka republikánská a demokratická v době tak neobyčejně krátké upadla v Německu u většiny obyvatelů do přesvědčené nemilosti?

Skoro od všech, kdož se na tuto otázku pokoušejí dáti odpověď, snáší se hrom a peklo na hlavu německé sociální demokracie, jež po celou dobu rychlého vzestupu a ještě rychlejšího úpadku byla viditelnou nositelkou odpovědnosti. Pramen vzrůstající obecné německé nespokojenosti jest hledati přímo v polovičitosti německé republikánské politiky, která začala již samou německou revolucí, s níž už po deseti letech nesouhlasili velmi mnozí a o níž je dnes už neobyčejně velká část německého národa přesvědčena, že vůbec neměla vzniknout, kdežto zase na druhé straně stále přibývá těch, kdož tvrdí, že se měla dodělat a ne přerušovat. Jako dnes v Německu všude, i zde je nejmenší počet na straně spokojených.

My bychom dnes rádi docela bez ohledu na hlaholné fráze německých radikálů přímo na příkladech chtěli ukázati, v čem se ta polovičitost mladé německé republiky již dnes zřetelně mstí.

Nemyslílo se na vojáky a zapomnělo se na úředníky.

Byrokratický a militaristický stát, jemuž po padesát let Prusko vštěpovalo své pravdy, byl po válce vojska zbaven. Jako rozhodující faktor v organizaci zůstala byrokracie. Odstranit vojsko ovšem neznáčí ještě odmilitarisovat národ, a naříditi typicky monarchické byrokracii, aby vládla republikánsky — to ještě zdaleka neznamená zdemokratisovat ji. Moc a síla předválečné monarchie byla právě v té byrokracii.

„Schopnosti starých úředníků byly leckdy velmi pochybné,“ řekl mi jeden vyšší státní úředník berlínský, „ale byla tu tradice a hlavně: ti lidé na svém úřadě lpěli ctí a životem a provedli svou věc, protože ani jinak nemohli.“

Tihle úředníci, pokud byli na svých místech po převratu ponecháni, pracovali ovšem velkou většinou proti svému přesvědčení.

Bylo to brzy pozorovat i cítit. Na odmilitarisování výchovou nikdo však myslet nezačal. Kdo by si byl ostatně v Německu ještě třebaš v roce 1922 pomyslíl, že válka nebyla příkladem dost odstrašujícím nejméně na půl věčnosti? Ale čím méně měli Němci vojáky na očích, tím se odmilitarisování stávalo nepopulárnějším. Jejich odzbrojení nebylo provedeno z vůle národa, ale na rozkaz přemožitelů — a to slo-

vo v Němcích probouzelo různé myšlenkové komplexy. Válka se nečekaně brzy pokryla nimbem mučednický legendárním — vždyť pro tak mnohé z nich byla jediným, co zažili a mohli vypravovat...

Na byrokratické stránce dále se vývoj ještě daleko hůře. Trpí-li stát, nezůstávají žádné rány ušetřeni jeho zaměstnanci. A vůdcové převratu brzy poznali onu mlčelivou opozici přímo v orgánech vyvíjejícího se státu. Dobře postřehli, jak veliké by bylo nebezpečí hrozící s této strany, i kdyby se projevilo jen tím, že by úředníci nechtěli překonávat různá nezbytná strádání s nadšením, jehož v nesnázích se rodící stát tak často potřeboval.

Chyběla odvaha, vyměnit tradiční zapracované byrokraty, neboť předně, nevědělo se kam s nimi, a za druhé při nedostatku schopného úřednického dorostu se smýšlením upřímně republikánským, bylo předem velmi pravděpodobné, že to nepůjde bez jistého nebezpečí, se kterým musili počítati všichni, jimž vážnost byrokratické psychologie i u těch, kdož v Prusku neúradují, ale jen s úřady do styku přicházejí, jest známa. Bylo příliš mnoho těch, kdož v jakémkoliv porušení onoho úředního mechanismu by byli ihned ochotni spatřovati porušení pořádku, a do státu, který by se jim nezdál zaručovat nejméně rovnocenný pořádek, šli by velmi mnozí Němci bez rozdílu ideologie jen s nechutí a sebezapřením.

Vyměnili se tudíž jen někteří vedoucí, ale kostra zůstala. Strach z komunistického nebezpečí byl v tomto prostředí jen celkem podřadný, za to zákaz organisovat se v Hitlerově straně přišel velmi brzy. Ten zákaz byl ovšem známkou slabosti, ať už se odůvodňoval jakkoliv — volby jsou tajné — sympatie kontrolovat nelze — nesouhlas, nechut, nespokojenost...

O přerodu německé sociální demokracie a o přerodu Německa.

Severing má jistě pravdu, namítá-li, že konkursního správce nelze činit odpovědným za bankrot. Je nespravedlivé přičítati hospodářské a politické neúspěchy německé politiky výhradně na vrub sociální demokracie. Diskutovati šlo by nejvýš o tom, dostála-li povinnost, jež konkursnímu správci ukládá, aby po dobu řízení ručil za neporušenost konkursní podstaty. A v této diskusi bychom nesporně dospěli k jedné nepopíratelné vině německé soc. demokracie, jež má svůj kořen v onom zesousedštění této strany, které jí dovolilo, že se příliš brzy oddala skoro idylickému zažívání dobytých úspěchů, provázenému v některých ohledech nemístnou bezstarostností. Zřídit demokratickou republiku ve státě s hlubokou monarchickou tradicí a vytvořit ji psychologicky, to jsou dvě věci, mezi nimiž leží důkladný kus práce.

Vyložený nedostatek opravdu tvůrčích schopných individualit, též trochu opojení náhle nabytými úspěchy, dále odliv mladších a radikálnějších ke komunistům, to všechno tu způsobilo, že socialistická strana, stojící v čele státní správy, sama docela po prusku se zbyrokratisovala a to se všemi příslušnými nectnostmi (až po korupci a protekcionářství).

Šlechtický kabinet německý znamená zatím však stále vzrůstající obrodu tendence, jež vrcholí diskusí o eventualitě zavedení horní sněmovny. Anglický vzor tu i jinak v některých kruzích požívá neobyčejné přitažlivosti. Bohužel především ve svých nedemokratických prvcích. Rozhodně myšlenka před

krátkou dobou ještě jen nesměle vyslovovaná, „že Německo pro demokratickou republiku dosud neuzrálo“, nalézá tu, jak se zdá, různými cestami ozvuk čím dál tím zřetelnější a důraznější a lze tedy dnes již jako s pozitivní možností počítati s faktem, že německá říše snad už za nedlouho dostane se do stadia, z něhož v boji o svobodný občanský stát bude třeba probíjeti se oklikou na míle dlouhou, bude-li se chtít dospěti aspoň těm cílům, k nimž ještě před několika málo lety nebylo dále než o vlas.

národní hospodář

Jaroslav Hůlka: (New York):

Jak vypadá krise v Americe

I. Peníze a apoštolé.

1. Málo peněz.

CH ceme-li získati trochu světla v podivném zmatku, který zachvátil celý svět, vyjdeme ze základního poznatku, který si dnes uvědomuje každý prostý občan: Je málo peněz! Není jich dosti na nákupy, které jsme dříve činili, abychom žili dle svého zvyku, pohodlně a příjemně. Mnoho milionů nemá ani na nejnnutnější nákupy: Na ošacení, na bydlení, na jídlo.

Jsou to poměry zcela jiné, než ty, jimž jsme byli svědky za války v Německu a v Rakousku. Tehda nebylo šatů, nebylo potravin. Skladiště a výklady byly prázdné. Dnes je všeho dost, ale — nejsou peníze.

Zabýváme-li se podrobněji tímto zjevem, přijdeme na veselijaké podivné věci: Finanční rubriky amerických listů vykazují, že je dnes vlastně ve Spojených státech o dobrou jednu čtvrtinu více dolarů v oběhu, než v dobách krásných a veselých let 1928 a 1929, kdy bylo všeho dosti, i zboží, i peněz. Tehda bylo v oběhu něco přes 4000 milionů dolarů. Začátkem letošního roku byl oběh o 1300 milionů větší.

V únoru daly nám noviny k tomu oficiální vysvětlení. Peníze prý jsou v punčochách a matracích. Lidé prý nemají důvěry k bankám, a proto prý drží peníze raději doma, bez úroků. President Hoover zatroubil signál k útoku na tyto úzkostlivce. „Peníze patří do bank!“ hlásala nová organizace, které dal president Hoover za předsedu novináře a vydavatele Chicago Daily News, aby propaganda tiskem byla co neúčinnější. Byla podporována důvěra k bankám. Bylo zdůrazněno, že velká nová korporace, zřízená z vládního podnětu, a zvaná „Reconstruction Finance Corporation“, pomůže každé malé bance, octne-li se v nesnážích. A skutečně, banky se upevnily. Na podzim minulého roku bylo zavíráno denně 25 až 30 bank. Letos z jara stihl tento osud sotva 30 bank za celý měsíc. Peníze prý se začaly vraceti do bank. Ale vrátilo se jich tam žalostně málo. Sotva deset procent z celého obnosu, který prý byl v punčochách. A náš prostý pozorovatel neviděl ani u sebe, ani u svých známých žádnou změnu. Všichni měli stále málo peněz.

Kampaň proti hromadění peněz v domácích úkrytech minula se s výsledkem hlavně z toho důvodu, že větší spotřeba bankovek byla jen z malé části zaviněna jejich hromaděním v domácnostech. Daleko více bylo jich hromaděno v bankách, které držely ve svých pokladnách větší zásobu hotových peněz, než kdy jindy. A přece, kdykoli si chtěl někdo z banky vypůjčiti peníze, třeba na dobrou záruku první hypoteky, byl odmítnut, — banka neměla peněz. Proč? Málo lidí ukládalo peníze, mnoho vkladů bylo však vyzdvižováno, protože mnoho nezaměstnaných žilo z úspor. Banka nemohla

půjčovati, musila peníze držeti v rezervách, buď hotových, nebo snadno vyzdvižnutelných pro ty, kteří si přišli pro své vklady. Banky se též bály panik a náběhů svých vkladatelů. Chtěly mít po ruce zásoby peněz pro případ hromadného vyzdvižování vkladů.

Vidíme, že naše základní pozorování o nedostatku peněz naprosto nestačí k vysvětlení a pochopení všech hospodářských potíží, rozumíme-li penězi jen zelené bankovky. Uvidíme později, že bankovky daleko ještě nejsou všechny peníze, a že peníze vůbec jsou pro hospodářský život něčím podobným oleji v motoru: Je málo platný, neobíhá-li.

2. Více peněz!

Oficiální místa, která se na podzim zalekla velkého množství bankovek v zemi, změnila na jaře svůj názor. Třetího února vyhlásil president Hoover boj proti hromadění bankovek, které prý je nebezpečné, protože se pak musí vydávati mnoho papírového oběživa. Ale již desátého února byla dána v kongrese předloha, zvaná Glass-Steagall Bill, která umožňuje vydání nových bankovek za 2500 milionů dolarů. Předloha byla rychle přijata a koncem měsíce presidentem podepsána. Neboť kde kdo volal: „Více peněz! Více peněz!“ Žádal to malý člověk i bankéř, obchodník i podnikatel.

Začalo se vydávati více bankovek. Toto odhodlání způsobilo velký otřes v evropské důvěře k dolaru, Amerika však mohla si to dovoliti. Má zlata více, než pro svoji měnu potřebuje, je ještě daleka toho, aby musela vydávati bankovky, které by se nedaly vyměnit za zlato.

Kdo má dostati tyto nové bankovky? Již dávno dělali si na ně nároky mnozí. Bývalí vojáci chtěli odškodnění za ztracená léta v podobě bonusu. Nezaměstnaní chtěli podporu. Farmáři potřebovali by je na zaplacení dluhů a záchranu majetků. Také banky chtěly peníze pro své zákazníky. Způsob, kterým se dál vydaj nových bankovek byl ten, že většina jich byla k dispozici bankám. Federal Reserve Bank, která bankovky vydává, počala začátkem dubna kupovati bondy a úpisy Spojených států. Totiž, jednoduše řečeno, (bez zacházení do zákonných ustanovení o měně, zlatě a krytí bankovek,) kdo měl úpisy a bondy Spojených států, mohl je vyměnit za tyto nové bankovky, — stále zcela zákonně vydané a více než dostatečně kryté obrovskými zásobami amerického zlata. Protože tyto úpisy byly hlavně v majetku bank a zámožných lidí, dostala se tato nová zásoba peněz — asi 750 milionů dolarů hlavně do jejich rukou.

Nic nedostal nezaměstnaný dělník, nic nedostali veteráni. Zdejší finančníci usuzovali jinak: Má-li peníze banka, může je půjčiti podnikateli a obchodníkovi. Má-li peníze podnikatel, počne vyráběti. K tomu bude potřebovati dělníka, a tak se peníze konečně dostanou i těm dosud nezaměstnaným, — dokonce se zachováním dnešní spravedlnosti v rozdělení peněz i zisků. Dělník to nejnnutnější, o nadhodnotu jeho práce se rozdělí podnikatel a finančník.

3. Mnoho peněz!

Plán amerických finančníků, zásobiti banky penězi a tak zahájit novou éru prosperity, selhal již za sedm týdnů. V druhé polovině května slyšeli jsme v novinách nový výkřik: „Mnoho peněz v bankách!“ Náš prostý pozorovatel se táže: „Nuže, chtěli jste mít více peněz v bankách, abyste mohli půjčovati obchodníkům a podnikatelům a tak oživit hospodářství země. Proč to tedy neděláte?“

„To je tak,“ říkají bankéři v týchž novinách, „podnikatelé se bojí vyrábět, protože myslí, že nebudou mět komu prodávat, když drobný spotřebitel nemá peníze na nákupy. A my se bojíme podnikatelům půjčovati, protože si myslíme totéž.“

Nové peníze, vydané federální rezervní bankou, nešly do

výrobného a obchodného úveru. Banky si je uložili jako rezervu, nebo jimi splatily své dluhy u své odbočky federální rezervní banky, a výsledek byl ten, že krize zůstala krizí a peníze zůstaly v bankách nepoužity. Takové peníze nemají ani význam oleje v motoru, který neobíhá. Jsou podobny oleji v sudu ve skladišti.

4. Kam s penězi?

Jeden z význačných základních rysů dnešní hospodářské krise vystupuje zřetelně před naše oči v této otázce. Na jedné straně nedostatek peněz u drobného spotřebitele, na druhé straně nahromadění jich v rezervoirech bank. Tento stav je do určité míry totožný s poměry, jaké vládly na vrcholu vlny prosperity, s tím rozdílem, že tentokrát jedná se o peníze, vyrobené tiskem, tehda jednálo se o peníze, vyrobené bankovním kreditem. Budeme se ještě podrobněji zabývatí rozdílem mezi penězi hotovými a penězi vypsányými v cifrách do bankovních knih v podobě úvěrů. Teď uvedeme jen tolik, že i jeden druhý druh peněz je národu málo platný, nenajde-li cestu od finančníka nejen k výrobcí, ale i k spotřebiteli.

Pravověrná teorie finanční učí, že nahromaděné peníze nevydrží ležeti ladem, že hledají nějaké výnosné umístění. Ten proces prý je samočinný a vyplývá z lidské touhy po zisku. Ale tentokrát ta teorie docela selhala. Pravděpodobně proto, že během dvou minulých let každý finančník ve své touze po zisku si tolikrát spálil prsty, že mu už chuť zašla. V Americe musí se však všechno díti podle této liberalistické teorie, protože jinak by byly kladené základy k socialismu. Proto bylo třeba najítí finančníky a podnikatele s prsty ještě zcela neupálenými a zisků ještě chtivé. Kdyby se nepostupovalo podle liberalistické teorie, mohlo se zařídití rozdělení nových peněz tak, aby jejich značnou část dostal drobný spotřebitel a hlavně nezaměstnaný dělník, a to přímo, ne oklikou. Uzákonění podpory v nezaměstnanosti vzbudilo by u továrníků i obchodníků touhu, utržití za zboží dolary, nezaměstnaným přidělené, a obchod i výroba by oživila. Ale jednak by na to nestačilo nových bankovek jen za 750 milionů — a pak vůbec přijít s takovým návrhem znamená v Americe píchnout do vosího hnízda. To je „d o l e“, to je proti tradici, to není spravedlivé, aby někdo dostával peníze za to, že nic nedělá. Mohli bychom napsati mnoho o takové zdánlivé nespravedlnosti, kdy pracující člověk byl bez své viny připraven o výdělek a spotřeboval své úspory, jen následkem spekulace a ziskuchtivosti velkých finančníků a korporací. Ale o tom později. Dnes stojíme před faktem, že se americká „demokracie“ rozhodla řešiti věc jinak.

5. Dvanáct apoštolů.

Hlava americké demokracie, president Hoover, vešel v radu s guvernérem federální rezervní banky pro New York, a svolalí komitě dvanácti s prsty nepřilíš popálenými. Šest zástupců velkých bank a šest zástupců velkých korporací bylo povoláno, aby vytvořili komitě, jemuž předsedá O w e n D. Y o u n g. Těchto dvanáct apoštolů má jíti do zkušene země, a najítí, kam by se daly výdělečně umístiti miliony, ležící ladem v bankách.

Je to v podstatě regulace podnikání. Něco takového je naprosto nepřipustné v zemi tak důkladně oddané liberalistickému hospodářství, kde se hlásá, že jedinou regulační silou má býtí volná soutěž. Ale má-li býtí tato regulace prováděna konsorciem velkých bank a velkých korporací, spolkne liberalistická Amerika tuto velkou pilulku, neboť její podstata je kapitalistická.

Finanční moc konsorcia, které má po ruce 750 milionů hotových peněz, je obrovská. Neboť hotové peníze, uložené

v bankách, znamenají pro hospodářský život země daleko větší možnosti, než tytéž bankovky, uložené v taškách soukromých osob. Počítá se totiž v Americe, že peněžní hotovost bank může býtí základem asi desateronásobného množství úveru. Je to černá magika moderního financnictví, toto natahování dolaru úverem na desateronásobnou velikost, kterou si ještě blíže vyložíme. Zatím si jen uvědomíme, že má-li banka na deset tisíc dolarů na hotovosti, může svému zákazníkovi půjčiti sto tisíc. A konsorcium, které má po ruce 750 milionů dolarů, vládne úvěrovými možnostmi do výše 7.500 milionů. Pro hospodářský život Ameriky mohla by takováto suma znamenatí velikou a mocnou páku, uvážíme-li, že již 700 milionů úveru, který dosud dala R e c o n s t r u c t i o n Finance Corporation, stačilo zastavití úpadky malých bank, a při tom ještě mnohé velké sousto spolky velké banky a dráhy.

Na prvních schůzích Youngova komitě bylo určeno, že tento úver má býtí tlačén do čtyř hlavních směrů: 1. Na podporu bursovního kursu průmyslových papírů. 2. Na podporu kursu úpisů stavebních. 3. Na podporu těch oborů průmyslu, kterým by nový úver mohl pomoci. 4. Na stavbu nových bytů a domů. První dva proudy úveru mají tedy plynouti do trhu peněžního, další dva do výroby.

Umístování úveru setká se s mnohými potížemi na trhu peněžním i výrobním. Krise americká není jen krisí vnitřní. Velká část americké prosperity byla založena na prodeji do ciziny, který je nyní podvázán jak krisí v ostatních zemích, tak celními a dovozními opatřeními a hlavně nedostatkem úveru, který tyto země měly v Americe. Dnes je každému jasno, že celý svět kupoval od Ameriky na dluh a že nyní dlužníci nemají ani na zaplacení úroků, ani na úmor dluhu. Průmyslové podniky, u nichž domácí trh v době prosperity sotva kryl režii a úrok vloženého kapitálu, a jejichž zisky plynuly z vývozu, sotva budou považovány za bezpečné pro nové investice a půjčky. A průmysly, které se opíraly cele o domácí trh, mají zboží ve skladech více, než mohou prodat. Nákupy bondů a jiných cenných papírů, na které reservovala odbočka Youngova komitě s Morganem v čele 100 milionů dolarů, mohou sice posílití bursovní kursy, pokud tyto nákupy budou trvatí, ale nenastane-li zatím obrat k lepšímu, ceny papírů budou klesatí dále.

Youngovo komitě bylo organizováno 20. května a o šest týdnů později nevidíme a neslyšíme ani stopy nového hospodářského ruchu. Kdyby nedostatek bankovního úveru byl jediným základem hospodářské krise, musela by dnešní obrovská zásoba kreditu, vytvořená zásahem federální rezervní banky, vyvolatí prudký obrat k lepšímu. A tak zůstává velmi pochybné, budou-li mítí vůbec nějaký výsledek dosavadní snahy vlády, federální rezervní banky a finančních kruhů, které jsou nazývány kreditovou redeflací, nebo kreditovou inflací.

Jedná se v podstatě o umělou expansi kreditu, a americký hospodářský život je příliš ve vleku finančníků a jejich fikcí, aby si vedoucí kruhy mohly ujasnití, že rub úveru je dluh, a že není možno do nekonečna půjčovati, tak jako není možno přes hlavu se zadlužovatí. V dnešní krisi vyschl pramen půjček, ale zůstaly staré dluhy, a ty zatarasují cestu novému proudu úveru. Nová expanse kreditu je nemožná, dokud dluhy nebudou nějakým způsobem zmenšeny, odepsány nebo zaplacený. Zatím však, čím dále se krise prohlubuje, tím snadnějším stává se splácení dluhů. Neboť každý dluh je nutno konec konců splatití prací, a klesají-li v krisi mzdy a ceny a stoupá-li nezaměstnanost, jsou dluhy větší a větší obtíží.

Dvanáct apoštolů si představovalo, že měchy svého kreditu svlaží vypráhlou půdu, jež se zazelená. Místo toho shledali, že vyšli do kaktusové pouště morousovitých dlužníků.

II. Dluhy a proroci.

1. Mnoho dluhů.

Mítí dluhy, není nic příjemného. Bohužel je to vše, co nám zbylo z nedávné prosperity. Tehda jsme se na to dívali jinak. Říkali jsme, že máme úvěr, a mítí úvěr, je docela výhodnou věcí. Kdo má úvěr, může si koupiti hrací piano za 200 dolarů, ačkoliv má na hotovosti jen deset. Ostatní bude splácet. Ale za to, že nezplatí hotově, bude ho stát piano na konec o 10 % více. Takovouto příjemnou úvěrní operací vzniká dluh. V dobách prosperity vzniklo v Americe mnoho dluhů, protože bylo poskytnuto mnoho úvěru. Dluh je závazek, zaplatiti za majetek dnes získaný příští práci. Úvěr je nárok na tuto práci. Půjčuje-li si někdo peníze, prodává svému věřiteli nárok na svoji příští práci. Odhadne-li hodnotu této práce jak dlužník, tak věřitel příliš vysoko, je úvěr vyčerpán a přečerpán.

Konec americké prosperity v 29. roce byl v podstatě přivoděn tím, že všechen nárok na příští práci byl vyčerpán a vyprodán. Vyprodali jej nejen dělníci, kteří koupili na dluh automobily, radia a domky, ale hlavně továrny, které si vypůjčily u bank nebo v podobě bondů na zařízení, farmáři, kteří nakoupili nových pozemků, cizí i domácí státy a obce, které si vypůjčily na všechny možné, výnosné i nevýnosné věci. Kredit byl vyčerpán, zbývalo jen pracovatí dále, aby se zaplatily dluhy. Ale to dobře nešlo. Tím, že se přestaly zařizovat a rozšiřovat nové závody na úvěr, tím, že se přestaly stavět nové domy, protože již nebylo pro ně kupců s dostatečným důchodem, a také tím, že nové stroje zabraly místa dělníků, přišlo mnoho lidí o práci a ti nemohli ani platit své dluhy, ani kupovat mnohé běžné životní potřeby, které měli pro ně jiní lidé vyrábět. Tím byla dále omezena výroba a zvětšena nezaměstnanost a tak dále, cyklus prosperity změnil se v cyklus deprese.

Ptáme se, proč bylo tolik úvěru poskytnuto? Odpověď je v tom, že poskytování úvěru je velmi výnosné. Mají při tom velké zisky finančníci a zprostředkovatelé. Úvěrní domy, které zprostředkovaly půjčky jak za hranice tak pro Ameriku, nepůjčovaly svoje peníze. Doporučovaly jen zákazníkům koupi úpisů. Posílaly do ciziny a na zařízení domácích výrobních a dopravních prostředků cizí peníze, strhovaly si z nich tučnou provizi, a není divu, že krásně vychvalovaly tyto investice svým zákazníkům, kteří takto ukládali své úspory. Úvěry poskytovaly i banky a ne o mnoho opatrněji než úvěrní domy. Půjčovaly též cizí peníze, peníze svých vkladatelů. Měly jednatí opatrněji, protože zaručovaly vklady svým kapitálem. Ale zaslepená ziskuchtivost mnohých bank byla tak veliká, že se vrhly do úvěrového šílenství bez rozvahy, půjčovaly na nejisté záruky, a svojí soutěží strhly do tohoto hospodářství i jiné banky rozvážnější. Deprese přivodila bankrot dlužníků, a s ním přišel i bankrot bank. Bylo jím stíženo na 4000 bank a bylo v nich ztraceno ze vkladů a na vloženém kapitálu přes dvě miliardy dolarů.

Poskytování úvěru je v Americe úplně svobodné, čili, jak se zde říká, je regulováno jedině volnou soutěží mezi různými bankami, lichváři a úvěrovými korporacemi. Dozor státu je omezen jen na stíhání vyložených podvodů. Volná soutěž a závodění v poskytování úvěru vede nutně k jeho přečerpání, což je totéž, jako předlužení.

Že je americké úvěrové hospodářství nezdravé a že má lví podíl viny na prudkém kolísání vln prosperity a deprese, to se v Americe velmi dobře ví a cítí. Ale běda, přijde-li někdo s návrhem na jakýkoli dozor nad úvěrem. Senátor Glass nedávno podal předlohu zákona, který ukládal bankám

větší opatrnost v úvěrové spekulaci. Před senátní výbor, který o zákonu uvažoval, dostavili se nejmocnější členové bankovního spříseženstva a dosáhli, že zákon byl přijat jen velmi okleštěn, takže omezuje jen bursovní spekulaci bank a finančních korporací, pod jejichž jménem banky takové spekulace provádějí. A tak je Glassův zákon (Glass Bill), o kterém se tak hlučně debatovalo a psalo, sotva jednou čistou kapkou do louže nečisté hrabivosti, ve které se pomnožuje americký úvěr, aby zamořoval zemi dluhy.

Je malá naděje, že si americký lid vynutí lepší dozor nad úvěrem, ač takový dozor, aspoň nad úvěrem bankovním, měl by býti požadavkem každého vkladatele. Ukládáme peníze do bank, a vše, co za to žádáme, je placení pravidelných úroků a možnost okamžitého vyzvednutí peněz. Ale význam našich vkladů je mnohem dalekosáhlejší než zvětšování našich úspor o úroky. Ze souhrnu našich vkladů poskytují banky úvěry na budování prostředků výrobních, na výrobu spotřebních statků a na jejich distribuci obchodem. To vše je v dnešním hospodářství bez úvěru nemožné. A rozhodování o tom všem svěřujeme bankám a úvěrním domům, aniž bychom si v tom vyhrazovali jakékoli slovo. V době demokracie vládnou v peněžnictví a tím i v hospodářství vlastně úplně feudální poměry, zájmy drobného lidu jsou úplně svěřeny „ochraně“ vzájemně ve volné soutěži válečných finančních lordů.

Dozor nad úvěrem neznamená by nic více a nic méně, než že by stát nebo nějaká komise demokratickým státem zřízená, rozhodovala nejen o tom, komu mohou banky úvěr poskytnouti, ale i o tom, kdo může žádati o přímý úvěr vypořádáním a prodejem dlužníků úpisů a bondů. Protože úvěr se poskytuje na výrobu a na výstavbu výrobních a distribučních prostředků, musela by táž komise rozhodovati také o tom, co se má vyrábětí a budovati. A protože se výroba řídí poptávkou po zboží, musela by býti regulována i tato, což znamená regulaci spotřeby. K tomu by bylo třeba plánu a tím by padal celý systém amerického hospodářského života, založený na volné soutěži. Kdyby si lid skutečně takovouto změnu vynutil, znamenalo by to přechod k hospodářství socialistickému.

Hlasatelé takovýchto změn jsou však v Americe prorocy, volajícími na poušti neporozumění. Socialistická strana Thomasova má v letošním presidentském programu socialisaci bank, velkých a monopolistických průmyslů a zdrojů mechanické energie. Kdo ve Spojených státech žije, ví, jak je k něčemu takovému daleko. Lid si neuvědomuje základy přítomných hospodářských problémů a potíží. Je nakloněn kárati za své nesnáze tu neb onu politickou stranu, která je náhodou u vesla, aniž by porozuměl, že v názorech na základní věci hospodářské není mezi stranou demokratickou a republikánskou již dávno žádného rozdílu. Jsou to jen dvě různé mašiny na uchopení vlády, moci, příjmů, zisků a úplatků z vlády v této zemi plynoucích. Mašiny, které proti sobě již ani nebojují ideově. Roztahují jen chapadla materiálních výhod a dle jejich výkonnosti přitahují různá kvanta voličstva k osudí. V době, kdy se třesou hospodářské základy celého světa, kdy miliony lidí hladoví a promarňují v nucené nečinnosti svoji pracovní schopnost, kdy uspořádaná hodnota práce všech pracovníků minulých let je krok za krokem převáděna do břicha finančního molocha, národní konvence obou politických mašin zabývájí se pramálo konstruktivně hospodářskými otázkami. Nikdo se ani nezmínil, že jsou také v Americe dluhy.

Karel Kříž:

Prosperující hokynářství — aneb jak nás okrádají

Především prohlašujeme podle par. 19 zákona o tisku, že nemůžeme vinit všechny hokynáře, že by nás okrádali, aniž je viníme, že všichni prosperují. Prohlašujeme dále, že naše obvinění se netýká jen hokynářů, ale také hostinských, obchodníků s potravinami a různým jiným zbožím. A konečně prohlašujeme, že data, jež uvádíme v našem článku, byla úředně zjištěna a že je můžeme na požádání předložit. Ukáže se, že jest to řádně orazítkovaná, řádně podepsaná a úřední češtinou na úředním papíře psaná sbírka dokumentů o tom, jak jsou spotřebitelé vykořisťováni, vydírání a okrádání nesvědomitými obchodníky. Těchto konkrétních případů se jmeny je velké množství. Je to pravá záplava jmen s celými adresami. Dodejme však ihned, že se málokterému z těchto vydřiduchů něco stalo. Nebyli potrestáni, protože není zákona, podle něhož by mohl býti potrestán člověk, který vydělává na sklenici mléka 200%, nebo na sklenici sodovky 300%, nebo na krajíčku chleba 400%. V mizivém zlomku případů se přece jen stalo, že policie nebo jiný státní orgán učinil z osobní horlivosti některého úředníka trestní oznámení. Soudy však šmahem tato oznámení odmítají, a dojde-li k soudnímu řízení, jsou obvinění osvobozeni. Není zákona, podle něhož by mohli býti odsouzeni. Tak alespoň zatím smýšlí naši soudci a s hlediska psaného práva mají pravdu. Proč se tak děje a co by se mělo stát, řekneme stručně na konci tohoto článku.

„Prítomnost“ se nezabývá touto otázkou po prvé. Již roku 1929 jsem psal o zlém, lichvářském hokynářství, které u nás povětšinou převládá en detail i en gros. Bylo mi vytýkáno, že prý jsou hokynáři, obchodníci a hospodští rovněž v řadách socialistů a prý to dělají také. Zdá se, že ti, kteří mi takto odpovídali, zaměňovali socialismus s legitimací, kterou některý z obviněných nosí v kapse. Podle mého soudu je podstatný rozdíl v tom, býti socialistou a míti legitimaci socialistické strany. Nežjišťoval jsem, zda v té záplavě jmen, kterou mám před sebou, jsou takto „legitimovaní“ socialisté, a také mne to nezajímá. Není snad třeba vykládat proč.

Národohospodářská věda a lichvářství.

Nejprve je třeba popříti názor, že národohospodáři není nic do toho, za jaké ceny se prodává, pokud se jen může za tyto ceny konsumovat. Někdy se to formuluje také jinak, ale vždy je to nesmysl buď neúmyslný nebo tendenční. Fakt je, že obchodník, který vydělává lichvářsky, nepoškozuje jen spotřebitele, nýbrž poškozuje citelně i výrobce, neboť lichvářením omezuje kruh spotřebitelů nebo jakost konsumovaných výrobků, snižuje a zhoršuje výrobu. Tento argument snad postačí pro ty staříčké národohospodáře, kteří stále ještě nechtějí zařadit spotřebu do národohospodářských učebnic a zabývají se vedle teorií jen výrobou a oběhem statků, jako by spotřeba do toho nepatřila. Herbert Hoover napsal při zkoumání ztrát ve výrobě a v distribuci slova, jež znovu citujeme, přesto, že jsme je již citovali tolikrát: „Ztráta, ať už ve výrobě nebo v distribuci, není věcí,

jež by se dotýkala jen výrobce nebo obchodníka samého: je to především zájem celé společnosti jako hospodářského celku.“ Je tedy lichvářství poškozujícím našich společných hospodářských zájmů a národohospodář se musí jím zabývat. Je to také s hlediska mravního věc zavrženíhodná, neboť všude odsuzujeme zisk, docílený bez práce, a v tomto případě musíme býti zejména příkří, protože jde zpravidla a nejhudší spotřebitele. A právě proto, že jde tu také o ochranu sociálně slabých, má zde býti zákon, který by bránil lichvářství. Je žalostné, že náš parlament má často čas na zbytečné zákony, ale nemá čas na věci tak nutné, jako je

z á k o n p r o t i l i c h v ě .

Tento zákon je již v osnově hotov pět let. Dokud byli političtí živnostníci ve vládě, nedalo prý se o něm ani mluvit. Domnívali jsme se sice, že žádná strana nemá veřejně obhajovat lichvu a že žádná strana nemá bránit pronásledování zlodějů. Vzdáváme se lákavého rozvádění tohoto tematu a konstatujeme prostě, že živnostníci už ve vládě nejsou. Kdo se tedy nyní odváží bránit uzákonění osnovy proti lichvě, alespoň proti lichvě předměty denní spotřeby?

Zákon proti lichvě je nutný, ale nesměl by zůstat na papíře. U nás funguje ještě spolehlivě četnictvo a policie. Máme lichevní úřady. Zde je tedy instrument, který by dovedl pronásledovat lichvu sám a důkladně, jen kdyby měl pro to zákonný podklad. Že je toho potřeba, ukáže

n ě k o l i k p ř í k l a d ů .

R. 1930 prodával majitel restaurace v B. u Prahy hrnek mléka za 2 Kč. Hrnek měl $\frac{1}{4}$ litru, tedy litr za 8 Kč. Majitel V. nakupoval mléko za 2.20 Kč za litr. Hrubý zisk činil tedy 263%.

Týž restauratér kupoval 1 litr sodovky za 40 haléřů a prodával za 1.20 Kč. Hrubý zisk 200%.

Týž restauratér prodával láhev limonády za 1.80 Kč, kupoval za 70 hal. Vesměs s dopravou až do jeho domu. Hrubý zisk 157%.

Těchto případů se sodovkou, mlékem a limonádami je několik set.

Mnoho hostinských kupovalo víno (světlé, zejména „Graves“) za 9—12 Kč litr, prodávalo čtvrtku za 7 Kč, hrubý zisk činil 100—128%.

R. 1931 restauratér Š. v Praze prodával $\frac{1}{6}$ litru mléka za 1 Kč, činil tudíž jeho hrubý zisk 210%.

Restauratér B. v městě M. prodával ve svém hostinci krajíček chleba ve váze $3\frac{1}{2}$ dkg za 50 hal. Chléb nakupoval v místě 1 kg za 2 Kč, činil tedy hrubý zisk 600%, slovy šest set procent!

K. T., majitelka hostince v městě T., prodávala $\frac{1}{4}$ litru vína za 5 Kč; podle předložených účtů zjištěno, že hrubý zisk činí 100%.

S menším než stoprocentním ziskem se totiž v úředním vyšetřování nesetkáváme. Policie a lichevní orgány jsou už tak otužilé, že stoprocentní zisk považují za normální, a ani zisky nad toto úctyhodné procento neoznamují jako lichvu. Krásné, což?

J. B., obchodník lihovinami v Praze, prodával litr „Vermouthu“ za 17 Kč, kupoval podle předložených účtů litr s dovozem do domu za 8 Kč. Hrubý zisk 112%.

E. J., nájemkyně jedné z největších restaurací v Praze, prodávala ve výčepu jeden krajíček chleba

za 30 haléřů. Podle propočtení, co vážil chléb, z něhož byl krajíček ukrojen a podle ceny zjištěno, že hrubý zisk na tomto krajíčku činil 340%.

A jak známo, nekupujeme jeden krajíček chleba pod třicet haléřů nikde. Nuže, konsumenty, platíme těmto lichvářům 340% zisk a nikdo se nás nezastane! Zjistil jsem, že jeden uzenář v Praze II. vydělává denně jen na houskách 300 Kč. Každý si koupí jednu nebo dvě housky k párku, uzenář sám tyto housky kupuje od pekaře za 18 haléřů. A tento pekař ještě vydělává.

Spotřebitelé se však okrádají také sami, alespoň spotřebitelé nepřímí, kteří pak dále prodávají.

Při dražbě obecních sadů v D. byla vyvolací cena 3000 Kč, přihazováním (přeplácením) docílena 8510 Kč. Jinde je poměr 400 Kč na 2620, 25.000 Kč na 46.000 Kč, 1000 Kč na 5600 Kč, 6000 Kč na 26.000 Kč (v Solopyskách r. 1930, jak snad možno alespoň u jednoho případu uvést). Normálně znamená toto „přihazování“ zdražení o 500%, někdy až 800%. To ovšem platí pak spotřebitel. Ptáte se, proč jsou třese drahé? Nyní si k tomu připočítejte, že hokynář vydělává procenta podle příkladů, jež jsme uvedli. Tisíc procent souhrnného zisku na ovoci je tedy průměrné zdražení.

Velmi pěkná je poznámka, kterou policejní ředitelství k této zprávě připojilo:

„Tyto případy byly z podacího protokolu vytaženy jenom namátkou. Případů předražování je daleko více. Přesné zjištění by si však vyžádalo dlouhou dobu, ježto by v podacím protokolu musilo býti probíráno jedno číslo jednacím za druhým.“

Totéž můžeme říci my o tomto materiálu, kde jsme rovněž vybrali jen několik případů z několika set z okolí Prahy. Stejně případy hlásí se z Plzeňska, Ostravska, Bratislavy, Mor. Ostravy, prostě ze všech měst, kde funguje lichevní služba. Bezmocně se probíráme tímto materiálem, který nás tak rozhořčil, že jsme dali tomuto článku titul „jak jsme okrádání“.

U sádla, rýže, palivového dříví, hrachu, vepřového masa, různých tuků a podobných věcí, prodávaných v hokynářstvích a obchodech, činí průměrné předražování podle úředního vyšetření 41.5% až 202%. Rovněž zde je zjištěno mnoho set případů, které dohromady dávají obrovský materiál. Na žádost obecního úřadu jsme ochotni i z tohoto okrádání spotřebitelů sestavit malý přehled.

Tyto „seznamy předražovatelů“ docházejí ze všech míst. Co s nimi?

Ale předražují se i jiné věci.

Tak firma S. & W. prodávala umělé hnojivo za 800 Kč za 1 metrický cent. Dávala si ho však dělat u firmy E., které platila za 1 q pouze 120 Kč. Jak podotýká úřední zpráva neméně úřední češtinou, jež však v tomto případě působí tím výrazněji, „zboží bylo od výrobce posíláno přímo kupitelům, takže prodatelé toto nikterak neobráběli, ba ani neviděli.“ Hnojivo se skládalo ze 75% mletého vápence, 10% fosfor. vápna, 5% mletého fenyklu a 10% bylinného prášku. Připočítejte k tomu, že tyto součástky ani zmíněná firma E. nekupovala bez řádného zisku. Teď přijde to nejhezčí, co by snad mohlo zajímat „Venkov“ a ministra zemědělství: Firma S. & W. však soudila, že prodává příliš lacino a příliš málo. Zvýšila tudíž cenu na 1000 Kč, při čemž

jméno „hnojiva“ změnila na břeškně znející pololatinské slovo a dala zástupcům 250 Kč provise za prodaný metrický cent. Při tom kupovala sama 1 q dále od firmy E. za 120 Kč.

Ještě hezký detail o tomto vydírání a zlodějství. Úřad podal trestní oznámení na majitele firmy S. & W. Ale firma nezastavila své lichvářství, a jak si úřad stěžuje, dokonce v něm pokračuje a úřadu se vysmívá. Pan S. při vyšetřování přímo řekl, že se radil s advokátem a ten mu řekl, že nemůže být odsouzen pro předražování, protože už je mnoho rozhodnutí soudce, kterými stejná lichva (p. S. ovšem říkal „obchodování“) nebylo odsouzeno. Velmi chytře pravil, že zákon z 17. října 1919 o trestání válečné lichvy vyžaduje k trestnosti pachatele, aby vědomě nebo dokonce využíval poměrů vyvolaných válkou. Dnes že už se nedá mluvit o poměrech vyvolaných válkou a proto není trestný. Tak uvažují také soudci a šmahem tyto lichváře zprošťují, protože nemají podle svého právního přesvědčení zákonný podklad k trestání.

Předražování umělého hnojiva je věc naprosto běžná. Stejně běžný zjev (alespoň podle materiálu, který máme po ruce a jímž bychom naplnili několik čísel „Přítomnosti“, je, že provise činí přítomto zboží více, než cena zboží!

Vídáváme nyní leckdes automaty na čokoládu. Jeden jediný příklad z mnohých: Firma S. vyrábí a prodává tyto automaty v přibližné výrobní hodnotě 150 Kč za kus, účtuje je však 400 Kč. Dává je nicméně obchodníkům zdarma, když se zaváží, že současně odeberou 900 kousků čokolády po 77 haléřích, čili za 751 Kč. Firma, o níž píšeme, tuto čokoládu nedělá, sama ji kupuje od výrobce, jenž přirozeně také ještě vydělává. Platí ji 10 haléřů za kousek, čili dává sama 90 Kč za 900 kusů. Automaty jsou zařízeny na 50haléřové mince, takže obchodník za 900 kousků vybere v tomto automatu 450 Kč.

Stejně případy mohli bychom uvést s „patentními“ pračkami na prádlo, se svíčkami pro motocykly, poplašnými zvonky (výrobní cena 30 Kč, předepsaná cena v detailu 170 Kč! obchodník se prodává za 130 Kč), nástroji, elektrotechnickými potřebami všeho druhu, zařízení pro radioamatéry, hodinkami atd. Existuje lichva hodinkami? Zajisté, všechny druhy lichvy máme na skladě. Hodinář v Praze prodával stříbrné hodinky za 170 Kč, podle jeho vlastní kalkulace byla cena 125 Kč, avšak zamlčený rozdíl v nákupní ceně činil dalších 50 Kč. Nicméně trestní soud řízení zastavil z důvodů již výše zmíněných. Potřebujeme nový lichevní zákon, kde se nemluví o „poměrech vyvolaných válkou“!

Nejnápadnější je ovšem lichva v potravinářství. Každý ví, že je okrádán, když platí krajíček chleba 30 haléřů. Co má však dělat, když se ho úřady nijak nezastanou? Hůře je to ovšem již v obchodu s umělým hnojivem, kde rolník neví přesně, jak velkého zlodějství se na něm jeho dodavatel dopustil. Avšak již zcela bezmocný je konsument textilního zboží, které v mnohých případech je v drobném prodeji mnohonásobně předraženo. Tak bylo na př. zjištěno, že obchodník D. v městě P. prodal dámský plášť „naprosto podřadné jakosti“, jak poznamenal úřední znalec, za Kč 235.—, při čemž podle zjištění úřadu koupil tento plášť od výrobce za Kč 135.—

i s dopravou z Prostějova. Obchodník S. v B. koupil konfekční šaty za 71.— Kč a prodal je za 145.— Kč. Úředně byla zjišťována jeho kalkulace a přišlo se na to, že nad občanský zisk vydělával u čtyř kategorií svého zboží 50%, 80%, 100% a 110%. U jiného obchodníka zjištěny případy, kdy na prodeji konfekčních ženských i mužských šatů vydělával 230% až 400%. Obchodní režie dělala 15%, obchodník si však dal vystaviti falešné účty na částky mnohem vyšší proti nákupní ceně. To zjistila úřední revise jeho knih. Ani se neptejme, co tato revise ještě nezjistila. A jak obchodují ti druzí?

Vše možné se předražuje. Rum v drobném prodeji je předražován některými obchodníky o 100%, celofanový papír (jímž se uzavírají lahve se zavařeninami) o 138%, elektrisační přístrojky o 1.870%, dámské kabelky o desítky procent. U obchodníka W. v městě B. na př. zjištěno, že prodával dámskou kabelku s povrchem z krokodýlí kůže za 140.— Kč, vše ostatní bylo však zhotoveno z méněcenné lomivé kůže, takže kabelka po několikerém použití je vlastně zničena. Bohatí lidé si ovšem kupují pořádné zboží, tímto brakem jsou napalováni jen chudáci, kteří chtějí míti alespoň zdánlivě hezké věci a platí za ně neúměrně mnoho a dopomáhají těmto lichvářům ke stoprocentním ziskům. Je ku podivu, že i obchodníci se dávají takto napáliti. Byl zjištěn případ, kdy obchodníci kupovali esence na výrobu likérů za 1.500 Kč z Vídně od fy P., ačkoliv domácí cena je asi 160 Kč za kg. Byli okrádání předstíráním, že při použití těchto esencí není již třeba lihu, že však líh dodá firma P. levněji, avšak že se nesmí objednávat lihu vepsati do objednávacího listu. Pak ovšem lih dodán nebyl atd. Předražování látek a textilního zboží je i po této stránce bohatou kapitolou pro sebe.

Jak nutné je zákonné zakročení proti lichvě, ukazují případy, kdy si lichevní úřady stěžují, že některého obchodníka oznámily již několikrát pro lichvu, že však nebyl potrestán a provozuje „obchod“ přesně tímž lichvářským způsobem dále. Úřední relace k tomu výmluvně dodává: „zřejmě proto, že nebyl dosud soudem odsouzen pro předražování“. To se týká na př. i jednoho hodináře v městě B., který byl již několikrát oznámen pro předražování hodinek (zejména při prodeji na splátky) a řetízků a pod. Při prodávání hodinek dějí se zpravidla největší přestupky v tomto směru, prodávají-li se tak zv. zlaté hodinky méněcenných značek na splátky. Lidé jsou tu obětí nesmyslné touhy míti zlaté hodinky, ať je strojek jakýkoliv.

Těchto několik příkladů snad zatím postačí, abychom prokázali, že spotřebitelé jsou okrádání mnohými nestydatými obchodníky přímo hanebným způsobem a že není zatím prostředku, jak se proti tomuto legálně trpěnému lichvářství bránit. Potřebujeme tedy naléhavě zákona proti lichvě, anebo alespoň novelisace zákona ze 17. října 1919 č. 568 Sb. z. a n. o trestání válečné lichvy ve znění zákona z 25. dubna 1924 č. 80 Sb. z. a n. V tomto novém zákoně anebo novele k zákonu ovšem již nebude řeč o „využívání mimořádných poměrů vyvolaných válkou“, za to však tam musí býti pamatováno na různé druhy

přímé i nepřímé lichvy, zejména i lichvy bytové, o níž jsme se v tomto článku nezmínili, protože si zaslouhuje zvláštního rozboru. Tento nový zákon pak zabrání tomu, aby soudy osvobozovaly lichváře, kteří se právě hájí námitkou, že čtrnáct let po válce nelze mluvit o poměrech vyvolaných válkou, že dovoz a vývoz jsou relativně volné a že každý může si koupiti u jiného kupce, zdá-li se mu ten či onen nákupní pramen příliš drahým. Nejvyšší soud se touto věcí také již zabýval a výklad, který dal tomuto pojmu („poměry, vyvolané válkou“), brání rovněž účinnému potírání lichvy. Nový zákon by musil upravit i úřední kompetenci a pamatovati i na trestní sankce. Peněžní pokuty (i velmi vysoké) nepostačí. Soud musí míti možnost vsaditi takového tvrdošíjného lichváře do vězení, protože to je jediné nebezpečí, před nímž mnozí naši nesvědomití „obchodníci“ ještě couvají.

Nakonec bychom chtěli říci, že přirozeně neobviňujeme celý stav obchodníků a živnostníků, jak jsme to již poznamenali na začátku. Pravda však je, že lichvářství ovládlo většinu našeho obchodu do té míry, že ubozí spotřebitelé se již domnívají, že to tak musí býti, a ani se nebrání. A přece obrana je možná, bude-li vláda míti dobrou vůli.

Život a instituce

Gel:

Mezinárodní policie

Počíná se od Themistokla a Diogena.

Když nám v tercii vyprávěli, že Themistokles, obviněný ze zpronevření státního majetku a ze zločinu vojenské zrady, utekl z Athén na Kerkyru a pak konečně do Persie, kde se stal místodržitelem, ozval se vůdce naší „třídní oposice“, zvaný obecně Francaises (jenž vzhledem k blížící se konferenci spolu s autorem této stati výjimečně dávali pozor, co se děje) a zareptal polohlasitě: „Ať nás nehongají — šak dyž zdrhl, tož ho mohli nechat honit mezinárodním zatykačem.“ Francaisesův otec byl velitelem četnického okresu a celá třída byla proto ochotna věřit spíše jeho synu než Corneliu Nepotovi.

Ve skutečnosti ilustruje tato námitka terciánova nejlépe rozdíl mezi situací starého a nového světa. Při čemž se starý svět končí prakticky teprve někdy kolem poloviny devatenáctého století.

Themistokles konečně mohl být obětí politického boje. Ale máme tu jiného Řeka a jeho, pro posouzení mezinárodní policie a jejich dějů, velmi poučná historie je tato: v městě Sinope u Černého moře, v tanní řecké kolonii, žil v pátém století př. Kr. muž jménem Hikesias. Zaměstnával se po způsobu svých krajanů bankéřstvím. Vedlo se mu velice dobře. Zvláště když jeho syn dospěl tak, že mohl choditi za obchody a otec měl možnost sedět doma, vzkvétala firma způsobem až podivuhodným. Podivila se i policie obce Sinope a záhy na tajemství úspěchu přišla. Jednoho dne, když se syn Hikesiův vracel z obchodní cesty, pošeptal mu někdo na tržišti do ucha: „Nechod' domů, sebrali ti tátu.“ Syn Hikesiův se dlouho neptal: věděl dobře, že jeho tatínek a šéf vyrábí falešné peníze a věděl stejně dobře, že i rozšiřování falešných mincí je trestné. Pročez nevyčkával dalšího vyšetřování a zmizel. Vynořil se o něco později v Athénách a to v družině filosofa Antisthena. Záhy na sebe upoutal pozornost Athénských a dostal se k přezdívice „Splašený Sokrates“. Neboť filosofoval

ještě výstředněji než všechny filosofické hvězdy athénské (to je při reklamním talentu Řeků co říci!): chodil s lucernou ve dne po ulicích „hledaje člověka“, bydlel v ostentativně mizerném baráku, kterému athénský vtip dal jméno „sud“ a byl jednou děsně sprostý na nejmocnějšího člověka světa, na Alexandra, krále Makedonského. Zkrátka: muž, hledaný policií v Sinope pro zločin účastenství na padělání platidel a zločin šíření falešných platidel, byl Diogenes.

Nejpříznavnější pro onu dobu ovšem je, že se Diogenes nesnažil odvracet od sebe podezření. Zachovala se rozmluva, ve které někdo Diogenovi to falšování peněz vytýká. Na to Diogenes odpověděl: „Padělal jsem peníze, ale bylo mi to vnuknuto v delfské věštírně.“ Tato omluva je překrásná a neměla by chybět v žádné učebnici kriminální psychologie, pokud tam je kapitola o drzosti kriminálních. Neboť Diogenes v této své odpovědi zřejmě naráží na skutečnost, že v delfském chrámu, kde se věštilo, bylo vytesáno jméno Perian-dros, a to mezi t. zv. Sedmi mudrci. Vedle Solona, Thalety Miletského („Poznej sebe sama.“) a Chilona Spartského („Všeho s měrou!“) tam bylo vytesáno také jméno Perian-dros Korintšský. A tento Perian-dros se dostal mezi těch sedm moudrých hlavně proto, že dal . . . razit vlastní mince. Ovšem pro stát Korintšský, jehož byl vládařem.

Tak tedy vidíme, že v Sinope chtějí někomu podle zákona useknout hlavu, a ten někdo si žije v Athénách, to je ne dále než z Chebu do Jasiny, velmi spokojeně, nectí vrchnost ani bližní, dělá špatné vtipy na nebožtíky, ba nebojí se ani žen. Neboť na otázku, mají-li se muži ženit, odpověděl: „Mladý muž ať to nechá na později. Pak ať toho nechá vůbec, neboť na starého muže se ženění nesluší.“

Léčení kriminálních symptomů.

Říkájí-li kriminologičtí autoři, že policie je v podstatě sanitním sborem lidstva, mají naprostou pravdu aspoň v tomhle: léčení nemoci jednotlivce a léčení lidské společnosti od bakterií kriminálních, čili od zločinců, má mnoho společného, pokud jde o vývoj názorů na léčbu. Jak lékařství tak policie starověku a věku středního, obmezovala se na léčení symptomů. Jako se léčila po mnoho set let lues jen tak, aby zmizely vyrážky, spokojil se bezpečnostní aparát tím, že zločinec nedopadený při činu aspoň zmizel. Nebo že ho přímo rozsudkem vyhostil ze země.

Vyhnanství jako trest je nejzřetelnějším projevem této někdejší kriminologické tendence. Moderní právo a moderní bezpečnostní aparát tohoto opatření nezná, právě proto, že považuje lidstvo za jednotný organismus, a že uznal, že zločinec je bacil — stejně jako ta *spirochaeta pallida* — ubikvitární: že začne — jsa léčbou symptomů vypuzen z místa jednoho — působit zlo na místě jiném. I dnes se ovšem vypovídá, ale za úplně odlišných předpokladů. Soud, jenž odsuzuje cizího státního příslušníka, vyhláší, že odsouzený bude po odpykání trestu eskortován na hranice a že se nesmí vrátit. Policie zakazuje nepolepšitelným zlodějem pobyt v místech, kde lze předpokládat, že mají nejvíc příležitosti k páčání trestných činů. Ovšem jen tehdy, jde-li o místa odlišná od místa domovské příslušnosti. Neboť moderní právo zaručuje každému člověku, aby mohl žít, pokud je v užívání osobní svobody, v domovské obci svého státu.

Stará policejní mapa Evropy.

Bez ohledu na občanské i trestní právo v tom kterém čase platné a na rozdělení států, vypadá „policejní mapa“ Evropy až do osmnáctého století velmi stratatě: každé město je po bezpečnostní stránce národem pro sebe. Soud je s tohoto stanoviska aspoň částečně mezinárodní, neboť soudnictví se za určitých podmínek sbíhá k určitým střediskům. V bezpečnostní službě policejní jsou „mezinárodní“ opatření výjimkou

a bývají prováděna jen ad hoc, v případě mimořádné tísně.

Maršan sestavil v „Dějínách policejní organizace rakouské“ přehled o opatřeních, podniknutých proti svízeli převeliké: proti výtržnostem, páchaným v zemích rakouských žoldnéri a jinými osobami vojenského stavu. Codex Austriacus obsahuje mezi lety 1551 až 1693 plný tučet mandátů „gegen umbherschweiffende Landsknecht“, proti potulujícím se žoldnérům. Kromě toho bylo vydáno šest nařízení o zběžích a sedm mandátů o výtržnostech vojáků.

Tyto oběžníky představují tím, že nařizují společný postup proti společnému a stěhovavému nepříteli, jakýsi zárodek mezinárodních opatření policejních. V jednom z těchto mandátů (je ze dne 3. května 1605) stěžuje si císař, že dosavadních rozkazů nebylo uposlechnuto a že hejna bývalých vojáků, k nimž se přidala sebranka silniční, trápí města i vesnice, žádající výpalné, zdarma nocleh, stravu a i hotové peníze. Nařizuje proto císař svým důstojníkům, aby dbali zákazu, že víc než pět propuštěných žoldnérů nesmí táhnout společně. Že nesmějí k této své četě nikoho jiného, ani muže ani ženy, přibírat. Že ani mimo silnici nesmí být přistížena četa početnější.

Městským úřadům bezpečnostním pak platí další stať mandátu: v případě, že přijdou propuštění žoldnéri ve větším počtu, nebo že by působili výtržnosti, či páchali bezpráví, mají býti jati, vrženi v okovy a souzeni . . . hned místními soudy.

Ostatně zachoval se z té doby krásný zatykač, netýkající se odbouraných žoldnérů, ale tlupy civilních loupežníků. Sám císař pán z Vídně píše o tomto potulném nebezpečí roku 1559 moravským městům oběžník:

„V lese Vídeňském mnozí lidé oloupeni a zbiti jsou, v rotě (loupežníků) 10 tovaryšů jest a chystají se, jedni ke Znojmu, jiní k Nyklšpurku, Břeclavě a Hodonínu. Vůdcem jest jistý Pavel Černý.“

Ferman dodává, „aby na ně v branách branní pozor měli!“

Bylo by nespravedlivě zatajit, že v archivu města Hodonína jest k tomuto oběžníku připsána poznámka, že místní vrchnost ve smyslu tohoto přípisu chytila a oběsila loupežníka Holého Špitze.

Muž, jenž v branách města Hodonína na základě císařského zatykače o jistém Pavlu Černém lupiče Holého Špitze chytil, usvědčil a oběsil, zemřel jako vynálezce ohebného skla: aniž zanechal budoucím tajemství svého úspěchu.

Moderní policie snaží se nepotřebovat Sherlock Holmesů, ani hodonínských, ani z Baker Street. Moderní policejní věda se snaží zapráhnout do svých služeb všechno, co vymyslí lidé v jiných oborech civilisace, zapráhnout to tak, aby s tím dovedl jezdit i jen normálně inteligentní člověk, nadaný slušným školským vzděláním a neobyčejný jen co do píle a houževnatosti. Fanatismus nebo aspoň fanouškovství srdčně vítáno. Zájem o věc a ochota snášet nevděk jsou nezbytnou podmínkou.

Vznik mezinárodní policie.

Zákonodárství států na této zeměkouli udělala ze světa a z lidské společnosti skutečně už téměř jedno tělo, jeden organismus, jenž neléčí symptomy, ale snaží se potírat zlo. (To platí i o způsobu, jakým se bojuje proti zločinu ve většině států.) Základem všeho je v prvé řadě určitá unifikace trestních zákonů a odstranění partikularismu. Dále se rozmohly konvence, z nichž nejmohutnější je generální akta bruselské konference protitrokaršské z roku 1890, doplněná bruselskou konvencí z roku 1906. Pro celý svět zde bylo stanoveno (a je celým civilizovaným světem dodržováno), že není otroků a že každý, kdo by člověka jako otroka držel, bude potrestán těžkým žalářem do 20 let. Konvence opiová z roku 1925,

další svetový zákon, čelí zneužívaniu omamných jedů. Každým rokom snižuje se množstvo opia, povoleného pro obchod, o 10 procent. To znamená, že roku 1935 bude dovoleno opium vyráběti a prodávati toliko pro lékařské účely.

Konvence i unifikace trestných zákonů postavily policii před nové problémy. Soukromě tak učinili již dřív tak zvaní mezinárodní zločinci.

Všetchno dohromady utvrdilo bezpečnostní službu v názoru už popsaném: že není třeba Holmesů, ale rozumných, houževnatých a obětavých lidí.

Lidí, kteří dokáží, aby zločinec, utíkající z místa činu, potkal kdekoli na této zeměkouli policistu, který ho zatkne.

O tom, jak to zařídit, rokoval po prvé od konce války — roku 1923 Mezinárodní policejní kongres ve Vídni. Zastoupeny byly tyto státy: (E v r o p a) Československo, Dánsko, Francie, Holandsko, Itálie, Jugoslavia, Litva, Maďarsko, Německo, Polsko, Rakousko, Řecko, Rumunsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko. (A m e r i k a) Spojené Státy Severoamerické. (A s i e) Japonsko. (A f r i k a) Egypt.

Tento kongres zjistil, jak za války a po ní stoupla kriminalita, a jak zločin od roku 1914 (tenkrát se konal kongres v Monacu) dovedl využít vymožeností techniky. Zjištění o vlně zločinnosti bylo také vládám na kongresu zastoupeným nejvyšší pobídkou k ústupnosti vůči požadavkům policejních odborníků. Na vídeňském kongresu se ustavila tak zvaná Mezinárodní kriminálně-policejní komise, jež od té doby zasedá v pravidelných intervalech: roku 1924 a 1926 ve Vídni, kde téhož roku byl II. policejní kongres, roku 1927 v Berlíně, a rok na to v Amsterdamu. Od té doby střídají se hlavní města účastněných států.

Z pochopitelných důvodů byly z jednání předem vyloučeny problémy politických zločinů, pokud se nejedná o delikty absolutně hrdelními. (Atentáty na jednotlivce, pumové a jiné útoky na vlaky, budovy a veřejná technická zařízení jsou mezinárodně považovány za zločiny bezpodmínečně sprosté.) Dále nepatří do resortu mezinárodní policie stíhání desertérů, neboť zde jde o právní pomoc závislou na individuálních mezistátních smlouvách. (Obyčejně si navzájem nevydávají desertérů státy, žijící toliko v tak zvaných „korektních“ vztazích. Vůbec nevydávají zběhů státy, jež nemají samy všeobecné branné povinnosti.)

Památný vídeňský kongres jednal o těchto šesti otázkách: Organizace mezinárodního styku bezpečnostních úřadů.

Stíhání a potírání mezinárodního zločinnosti.

Vydávání zatčených.

Mezinárodní policejní řeč.

Potírání alkoholismu, morfinismu a kokainismu.

Kriminální věda.

Kriminální Code.

Domluvit se, znamená: mluvit spolu. To předpokládá, že ti, kteří spolu mají mluvit, musí znát alespoň jednu společnou řeč. Ani policie není povznesena nad tuto nutnost. Návrh, aby bylo užíváno řeči francouzské, vyšel od Francouzů. Američané prohlašovali za nejpůsobivější řeč anglickou. Berlínský a vídeňský zástupce propagoval němčinu. To je všechno pochopitelné a ostatně známé ze všech kongresů. Ale byly i návrhy objektivnější. Už zde byla zmínka o tom, že policie „zabavuje“ pro svoji vědu poznatky z ostatních oborů legální lidské vynalézavosti.

Existuje velmi známý Code ABC, taková cihla, kniha, kde jsou skupiny písmenek, jimiž lze vyjádřit skoro všechno, co potřebuje na světě kdy obchodník telegrafovat dodavateli či zákazníkovi.

„Nemůžeme dodat žádané zboží pro povodeň, jež přerušila železniční spojení do přístavu“ je dvanáct slov. Code ABC řekne obchodníkovi, že stačí telegrafovat slovo jedno, řek-

něme: dzdouixpil. Příjemce si najde podle abecedy toto divné slovo a najde v příslušném sloupci „překlad“ do normální řeči.

Takovéto Cody mají nejen výhodu, že se uspoří peníze při telegrafování. Mají i tu výhodu, že se dorozumí lidé, kteří neznají řeč druhého.

Na vídeňském kongresu vystoupil vrchní policejní rada dr. Brix s policejním Code, jenž je dílem vrchního státního zástupce dra Hirna z Inšpruku. Code je zajímavý.

Mezinárodní zatykače (jak vypadají dosud, bude uvedeno později) podle Hirna se skládají zásadně ze sedmi slov (jde-li o pachatele neznámého) či z devíti, je-li známo jméno stíhaného.

Methoda a klíč jsou (podle Chybovy příručky: Moderní pomůcky kriminalistiky) takové:

Prvé slovo, vlastně skupina písmen a číslic, obsahuje údaj, o jaký zločin jde. Druhá skupina označuje, jde-li o muže či ženu, a udává přibližný nebo přesný věk a výšku těla. Skupina třetí: postava, barva obličeje a očí. Čtvrtá: barva vlasů, příp. vousů, vzrůst vlasů (účes a pod.) a případně nápadný tvar nosu. Pátá: zvláštní, na první pohled i při úplném obleku viditelná znamení (jizvy, kulhání, deformace rukou atd.). Šestá: kterou řečí stíhaný mluví, zvláštní zabarvení hlasu, případně zvyky (mžikání atd.), způsob vyjadřování (spisovný, vulgární). Je-li známo jméno stíhané osoby, připojí se jako slovo sedmé a osmé. Značka vysílajícího úřadu zakončuje zatykač.

V každé skupině lze chybějící údaj nahradit značkou pro slovo: „neznámo“.

Příklad vysvětlí nejlépe. Zatykač slovy vypsany:

„Pro zločin loupežné vraždy, při které byly odcizeny peníze a automobil, budíž zatčen uprchlý trestanec lupič z povolání, vždy střelnou zbraní opatřený Martin Lecián, 25letý, střední postavy, podlouhlého bledého obličeje, modrých očí, bezvousý, nápadně hustý hnědý vlas. Zvláštní znamení žádná. Mluví česky a německy, sípavým hlasem, vulgárně. Chodí dobře oblečen. Dopadení budíž sděleno policejnímu ředitelství v Moravské Ostravě.“

Tentýž zatykač podle soustavy Hirnova:

Zig 9c 14c 22b 32a 40 5lf Morostrava.

Klíč, podle něhož se sestavuje či dešifruje tento zatykač, vypadá v podstatě takto: první kapitola obsahuje výpočet zločinů. Podle něho je číslo 2 loupež. Číslo Zig pak loupežná vražda pro peníze. Písmeno „g“ znamená uloupené auto. Číslo 9 znamená: uprchlý trestanec. Písmeno „c“: nebezpečný, ozbrojený střelnou zbraní.

Skupiny popisové jsou řešeny rubrikami, vypadajícími zhruba takto:

Pohlaví:		Věk		Výška těla		
muž	žena	od	do	zakrnělý	malý	prostředně velký atd.
10	11	pod	14	a	b	c
12	13	14—	20	a	b	c
14	15	20—	30	a	b	c

Podobné, byť i složitější jsou rubriky pro ostatní skupiny Hirnova zatykače.

Berlínský kongres přijal jeden z navrhovaných Code. Dnes je rozšířen ve světě asi v 1000 výtiscích. Vyšel francouzsky a německy a jugoslávská i bulharská policie si ho daly přeložit.

Největší vymožeností ovšem jsou

policejní radio-stanice.

Každá statistika policejních vysílaček je pro československé ministerstvo vnitra těžkou blamáží. Proti 26 maďarským, třem polským, proti tuctu jugoslávských a proti desítkám německých vysílačích stanic policejních stojí v isolation, jež není splendíd, chudinka vysílačka bratislavská, jež se do-

volá... Vidně. Může tak aspoň vyřídit uctívou naši prosbu, zda by nám příležitostně „nedali do luftu“, že hledáme toho a onoho. Přijímat Bratislava může dobře. Ale: co není zrovna vražda, musí se dávat do Prahy dál — poštou. Neboť v Praze, i kdyby se jí ta Bratislava dovolala, není ještě přijímací stanice. V Praze máme 26 policistů, kteří dobrovolně absolvovali půlroční kurs bezdrátové telegrafie, kteří se dřeli ve volných chvílích a cvičili, že by každý z nich mohl být okamžitě telegrafistou na oceánské lodi. Ale starý režim v ministerstvu vnitra byl tak dokonalý, že působí ještě pořád. V někdejším duchu.

Mezinárodní policie má i svůj časopis. Jmenuje se *Sûreté publique internationale* a obsahuje mezinárodní zatykače, dle možnosti s fotografiemi a otisky prstů hledaného, obsahuje dále odvolání zatykače a vůbec zprávy týkající se mezinárodní policie.

Policajťstina je opravdu jakási válka v míru: její vojáci a důstojníci stojí k sobě, pomáhají jeden druhému a překonávají dobrou vůli, snahou a tím fanouškovstvím mnohou překážku, jež se zdá být nepřekonatelná, a kterou vlády odstraňují pomalu nebo také vůbec ne. Není jednotné řeči, ale není výjimkou, že se policisté - konceptní úředníci (doktoři práv) z dvou různých konců světa dohodnou po telefonu nakonec latinsky. Eráry škrť používání meziměstského telefonu, ale není vzácností, že šéf bezpečnostního úřadu sáhne do vlastní kapsy a zavolá si „Kriegskamerada“ napříč Evropou a dá mu „típ“, kdo že mu to vlezl „do rayonu“.

Neboť policajťstina není jenom povolání. Je to válka v podsvětí, a porážka celku bolí každého z komatantů.

dopisy

Stavby ministerských budov

Vážený pane redaktore,
v č. 30 *Přítomnosti* uveřejnil jste poznámku o tom, jak stavět ministerské budovy. Poznámka velmi případně kritizuje způsoby, jak se tyto budovy stavějí. Udává také návod, jak si počínat napříště. Dovolte mi vysloviti obavu, že i podle tohoto návodu došli bychom ke zkušenostem neméně žalostným, než jsou dnešní. Základní chybou všech veřejných (a stavebníci Vám potvrdí, že také mnoha soukromých) staveb je, že nejsou při započetí stavby hotovy přesné a definitivní prováděcí plány a rozpočty. V Americe, jak známo, stavějí tak, že dva roky dělají plány a šest měsíců stavějí. U nás dělají se plány sice snad ještě déle, ale stavební rychlost je taková, že stavba táhne se léta. A při tom nelze říci o prováděcích plánech a rozpočtech, že je v nich na vše pamatováno, že nechybí v plánu jediná věc, v rozpočtech že je pamatováno na poslední hřebík a poslední dlaždičku. Proto se také neví, co stavba bude stát, velký interkalář, velký náklad na dozor jsou t. zv. vícepráce a jiné zábavné věci, které působí soukromníkům mžikání očima, když dostávají účty nebo se o ně pokouší záchvat mrtvičky. Státu a obci se toto arci stát nemůže. Přece však příklad takové Bulovky je po této stránce přímo strašlivý, neboť obecní zastupitelstvo povolovalo náklady na stavbu nemocnice, a niž vědělo, jak bude celá stavba velká. Sestavit rozpočet je umění a patří k tomu velká zkušenost. Proto je n mladí architekti tuto věc nerozřeší. A pak, rozhodovat o tom, co je ve stavbě hospodárné, co nikoli, to je problém neobyčejně těžký. Vidíte-li mramor na paláci jste pohoršen. Ale co stál ten mramor? Bylo to nějaké promile ze stavebního nákladu. Poznat, že je to zbytečné, to není úkol architekta, který právem vidí výtvarné dílo, jež chce a musí chtít mít dokonalým. Široké okno s velkými tabulemi je také dražší než menší, včetně s obezděním. Členitost stavby stojí také více, než čtyři obvodní zdi do čtverce.

Členění vodovodních, kanálových, teplovodních atd. tur stojí také víc než jednoduchý systém. Těžko se pozná nehospodárnost u schodiště, jež je vysekáváno ze žuly tak, že k vůli zahrnutí po stranách spotřebuje se dvakrát tolik kamene, co na jednoduchý schod neprofilovaný. (To je v jednom centrálním úřadě.) A nábytek, jehož stěny jsou hladké, bez ozdob, kde jen dřevo svou skladbou tvoří dekoraci, může a zpravidla je dražší než nábytek s okrasami. To proto, že hladký nábytek předpokládá naprosto bezvadné řemeslné zpracování, že na něm je, jak se říká, vše vidět, každé zvlnění dyhy, kdežto na zdobeném se leccos ztratí. I dokonale provedená tónová malba na stěně může být dražší než malba s několika patronami, protože zas je vidět každá chybička. Moderní architektura předpokládá přesnost, řemeslnou dokonalost a její soutěžnost se starými vzory vedle estetických a výtvarných hodnot spočívá jen ve výkonnosti závodů, tedy především v úspoře organizační a časové. Nesmíme ani zapomínat, že vůbec stoupl smysl pro nákladnost. Před válkou kování z bílé bronze bylo vzácností, dnes je touhou každého majitele domku na periferii; před válkou nebylo chromovaných trubek na zábradlí, nepracovalo se tolik s mědí, bronzem, překližkami atd. atd. Ptáte se jistě, jak za takových poměrů stavět levně. To je věc ekonomické úvahy. Na Václavském náměstí má Baťa palác, který výtvarně, technicky i provozně je z nejlepších staveb pražských. Tento palác byl postaven také velmi levně. To proto, že o stavbě a zařízení rozhodoval hospodář, muž, který viděl i věc, kterou chce mít, i náklad, který má stát. Z toho se pak kombinovalo. Baťa věděl také, zač může kupovat čili o zadání firmám rozhodovala konkurenční schopnost firem. Můžeme stavět poměrně levně, jestliže budeme stavět na podkladě přesných prováděcích plánů (to předpokládá tedy jasný, do všech důsledků promyšlený program), na podkladě přesného rozpočtu, na němž po schválení a zadání nebude smět se měnit ani čárka, na základě přesných smluv s podnikateli a především na podkladě ekonomického rozboru všech složek stavby a zařízení. Pohoršuje-li nás fontána v koupelně ministerské budovy, pak je to z poznání zbytečnosti této věci, což je už ekonomická úvaha. A proto dovolují si říci, že nikoli výstavka fotografií starých a plánů nových budov je cesta z dnešních chyb, ale zajištění hospodářské kontroly plánů a rozpočtů, neboť jen tak zachráníme i dílo v ohledu výtvarném i peníze veřejnému svazku. Je štěstí, že ministerské budovy neprojektovali žáci Corbussierovi, ani Gočárovi, Plečnickovi či jiných architektů dneška, neboť dražota staveb by spadla na jejich modernost, která se u nás pokládá za vynález Němců. V úsudcích, že by nějakým automatickým zařízením šlo stavět levně, musíme být velmi opatrní. Vše záleží na lidech a nejlépe míněné instrukce mohou se zvrhnout v paskvil. Stát potřebuje nejen odborně, ale i hospodářsky vzdělané úřednictvo a musí hledět zajistit mu nezávislost ve výkonu úřední funkce, ne proto, aby si úřednictvo dělalo po svém, ale aby mohlo uplatnit obecný zájem (v daném případě zájem poplatnických peněz, které mají nárok na nejúčelnější vydávání) proti zvláštním zájmům, z nichž rostou především ony truchlivé zjevy, jež kritizujeme u veřejných staveb. Jak to udělat, to je jiná kapitola.

V Praze 2. srpna 1932.

S projevem účty *Ant. Houdek*.

Vážená redakce,
v 30. čísle „*Přítomnosti*“ projevil autor článku „Jak stavět ministerské budovy?“ názor, že k luxusním státním stavbám dochází zejména proto, že povoláním činitelům nikdo neřekl, jak by ministerské paláce měly vypadati.

Jako odborník soudím, že tento názor není správný.

Projektanti státních paláců jsou, až na nějaké protekční výjimky, většinou vynikající architekti, a je nepochybné, že by dovedli navrhnouti také budovy jednoduché a účelné. Po stránce účelové (uspořádání a vybavení místností) jsou k dispozici přednostově úřadů, případně jednotlivých oddělení; ti mají nesporně největší zkušenosti z úředního provozu, jistě větší, než mladí architekti, které navrhuje autor článku.

Bylo by tedy o odborné rady a návrhy dobře postaráno, kdyby je ovšem někdo chtěl respektovati. Že se tak neděje, má různé příčiny, které s technickou stránkou stavby celkem nesouvisí. Uvedu jich několik.

1. Honorář projektanta počítá se zpravidla podle tarifu Inženýrské komory, a to v procentech skutečného stavebního nákladu.

Má tedy již sám projektant zájem na tom, aby konečný stavební účet byl co nejvyšší a navrhuje tudíž všude co nejdražší provedení. Takto získané zvýšení honoráře není ani zasloužené, ježto práce projektanta zůstane celkem stejná, ať je na př. schodiště ze žuly nebo z mramoru.

2. Stavby velkých státních budov trvají zpravidla několik let; za tu dobu vznikne mezi provádějící firmou a státním stavebním dozorem poměr přátelštější než je pro provádění přísné kontroly zdrávo. Státní stavební správa dostává po dobu své dozorcí funkce stavební přídavek a má tudíž zájem, aby stavba trvala co nejdéle.

3. Někteří politikové i vyšší úředníci, zvláště pokud pocházejí z chudého prostředí, mají těžko pochopitelný sklon k luxusu a procovství při zřizování budov, pro jejich činnost určených. Lze si představit, jak rafinovaně dovede této slabosti využít i projektant i podnikatel.

K uvedeným příčinám přistupuje často ještě rakovina každého správního aparátu: protekce a korupce v rozličných formách a pod nejrůznějšími názvy; to ovšem není už vůbec problém technický!

Ing. Karel Kozák.

O filmové censuře

Vážený pane redaktore, dávám se po delším čase opět vyprovokovat jedním z článků „Přítomnosti“. Tentokráte je to p. Rádlova kritika filmové censury.

Přiznávám, že musím nejprve přemoci jistý ostych, neboť je asi velmi málo populární, bránit a zastávat zákroky censury vůči kritikovi, zvláště, jedná-li se o censuru děl uměleckých, za něž se, ať už s jakoukoli měrou oprávnění, považují vesměs díla filmová. Přes to říkám, že v mnohých panem Rádlem odsuzovaných zákrocích, projevila naše filmová censura více psychologického pochopení nežli pan autor. Je to zřejmě především v oboru nacionálních narážek, které podává k obecnému obveselení p. Rádl v posledním čísle „Přítomnosti“. Byť by se jednalo o ukázky censurních zásahů z veseloher v první řadě, a byť by se namáhal autor glosovat je sebe vtipněji, nemohl jsem se při čtení této kapitoly k úsměvu přinutit.

Tak vezměme hned ta povídky, jichž půvabům p. Rádl se na několika místech marně snaží odolat a znovu a znovu jim podléhá.

Povídky, o něž jde, zřejmě nejsou povídky. Němečtí výrobitelé oněch filmů (a jistě, že se s p. Rádlem shodneme, že tyto filmy mají rozhodně spíše za své otce výrobitele nežli autory) asi stěželi mysleli při výrobě inkriminovaného filmu na

to, co se tímto jménem označuje, totiž švestky, rozvařené v cukru. Za tou Peauvidelovou stejně jako za tou Wiskotschilovou bylo rozhodně spíše skryto ono výsměšné, úmyslné, povyšné německo-nacionální kopýtko, které se chápe každé příležitosti, aby snižováním jakékoli věci, která je všeobecně vžitou asociací představ spojena se životem a zvyklostmi nějakého neněmeckého národa, snižovala také tento národ, což slibuje být vždy vděčně kvitováno různými těmi „dumme Kerly“ ať už „von Wien“, Berlín nebo odjinud.

Podobně baronka „Nerudová“. Nevím, co tropila ta nešťastná osoba, která se stala předmětem pozornosti filmové censury a p. Rádla v onom filmu. Tu nelze tak a priori odsoudit censorův zásah. Veškeré naše občanstvo není tak bohorovně povzneseno a řečneme, tak nadprůměrně kulturně vyspělé, aby v náhodné snad shodě jmen nevidělo úmysl nebo urážku. Neváhám přiznat, že by mi nebylo zvláště příjemno, kdyby baronka Nerudová na plátnech našich biografiů prováděla všelijaké lumpárny. Bylo by mi to právě o to nepřijemnější, ne, že bych osobně se nějak cítil rozhořčen, ale že bych právě živě si dovedl představit, jak to jistě působí na prostého našeho člověka, který vždy inklinuje — a je to docela v pořádku — více k tvoření konkrétních fetišů, a řečneme přímo: ušlechtilých fetišů, nežli některý vyspělý intelektuál, který je příliš od živého tepu a duševních představ a nálad širokých vrstev odloučen.

Stejně je to s pitomými pucfleky z různých těch slátanin à la „Na velitelském pahorku“, kterým německý film záměrně a soustavně dává česká jména jako potvrzení nenávislného mínění určité části německé veřejnosti, že všichni mezinárodní blbci se rodí v Čechách. Kulitschka, Zemanek atd. budí a budily pohoršení vším právem. Věci je třeba vidět, jak jsou a nemá smyslu v uzavřenosti idealizovat myšlenkové podněty druhých národů a každou srážku neomalenosti filmového výrobitele s censurou předem rozkřičenou co by bekanou za každou cenu, prohlašovat za ubližování a za duševní méněcennost — pouze oné censury, jde-li zřejmě také o méněcenné a špatné filmy, které se snaží hovět pudům nejnižšího biografového publika.

Také o „Významných osobnostech“, o nichž se p. autor zmiňuje, bylo by možno asi pronést soud teprve, kdybychom je viděli a mohli posoudit, zda doopravdy nebyl Smetana, Fügner atd. ukazován tak, jak skutečnost neodpovídá a jak by snad mohlo i urážet pocity úcty, které ve veřejnosti požívají.

Na konec budiž mi dovoleno říci, že stanovisko p. Rádla k válce a sociologickým jevům, jež k vypuknutí války, ba i k pouhému válečnému napětí a ozbrojenému míru vedou, je až hrůza konservativní. Dnes přece nebudeme věřit, že válku způsobují generálové, monarchové atd. Válečné nebezpečí i samotnou válku vyvolávají především určité dispoce v národním myšlení, jak to vidíme přece i na obtížích, které se kladou myšlenky odzbrojení ne u zeleného stolu, ale v ne dosti mírově naladěném veřejném mínění všech zemí. Z toho hlediska také censuře, škrtačí některá místa proti válce zahrocená, bychom některé činy, jež Rádl přibíjí jako vzor tuposti, jinak posuzovali a snad i snadněji prominuli.

Tím chtěl bych jen provést určité korektury uvedených, jistě velmi zajímavých postřehů p. Rádla tak, jak jsem to bezprostředně vycítil jako čtenář po přečtení.

Poručím se Vám, pane redaktore, a znamenám

Oktáv Mikan.

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÁGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítačí stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vagner. Brno-Česká 16.

Česká šlechta dívala se na revoluci hodně skepticky, poněvadž byla od prvopočátku přesvědčena, že se jejím příslušníkům, Schwarzenbergovi a Windischgraetzovi podaří revoluci zbraní potlačit a čekala jen na politický vývoj, který pak nastane. Toho se pak chtěla účastniti dokonale. Ostatně panovaly i v těchto kruzích různé názory na situaci, jak bylo vidět i na obou všemocných lidech vedoucích: Schwarzenberg a Windischgraetz se v názorech politických úplně rozcházel, a jen snaha potlačit revoluci za každou cenu je dočasně spojovala. Oba však se na další vývoj věcí dívali různě. Schwarzenberg machiavellisticky, Windischgraetz brutálně.

Mezi domácími aristokraty pak byla celá řada lidí velmi vzdělaných, a ti sledovali bedlivě hnutí v lidu v Čechách. Poznali, že sociální odpor proti šlechtě co takové v lidu je do té míry mocný, že návrat k poměrům předrevolučním bude trvale nemožným a bylo mimo to mezi nimi politiků dost a dost, kteří si přiznávali neschopnost Vídně postavit Rakousko na zdravé základy. Nelze ani tvrditi, že by tehdejší šlechta pracovala ruku v ruce s Windischgraetzem pro návrat k feudálním poměrům a ani Felix Schwarzenberg nezůstal na Malé Straně bez oposice. Šlechtě bylo jistě trpko, když byla zbavena všemocného postavení předrevolučního, ale je nesporno, že dovedla dívat se na vývoj věcí správněji než Vídeň. Především tedy vyčkávala a hleděla nabýti vlivu politického doma, zejména když Palacký a Rieger stáli o společný postup. Čím víc ve Vídni se pracovalo v duchu velkoněmeckém a velkorakouském, tím více šlechta poznávala, že by v tom velkém moři Velkoněmecka a Velkorakouska přišla doma o poslední zbytek svého vlivu politického a proto se ráda přidala k zásadám Františka Palackého a Riegra, již horovali pro federalismus, pro zvláštní samostatné postavení zemí českých v rámci Rakouska.

Pro třídu lidí, která se nemohla a nechtěla hlásit k určitému táboru národnímu, zdály se zásady federalistické nebo státoprávní nejpříjemnější. Jak Palacký, tak Rieger toto stanovisko šlechty znali, a nekřivdíme asi zejména státnickému rozmyslu Palackého, máme-li za to, že chtěl šlechtu právě touto obojakostí přivábit k politické spolupráci. Jeho zeť byl v té otázce s počátku mnohem skeptičtější. Rieger věděl, že tímto způsobem dostane do svého tábora živly hodně jeho zásadám cizí: přijde řada ryzích Němců, neznajících ani českého slova, jimž zesílení a zmohutnění českého národa nebude nikdy vhod. Svobodomyšlný mladý idealista věděl, že tu budou lidé, kteří nesdílejí jeho kroměřížský názor, že všechna moc přichází z lidu, a kteří neporozumí jeho heslu „Nedejme se“. Ale Palacký trval na svém, že nelze sváděti politickým začátečníkům boje tak vážné na dvě fronty a že je netaktické vylučovat z vlastních řad živly, který na reformaci Rakouska má stejný zájem jako všechen ostatní národ. Vždyť Palacký,

zase proti názorům Riegrovým, doufal, že bude možno proti Vídni spojit se s domácími Němci, když vedoucí intelektuálové pražští Egon Ebert, Alfred Meissner, Moritz Hartmann stáli v prvních počátcích hnutí na straně české!

V tomto boji o základní lidská a politická práva nemohlo dojít k stanovení určitého poměru mezi českým národem a Vídni. Problém byl nejrůznějšími snahami a potřebami komplikován, a nutno doznati, že nebylo pevných cílů programu, jak ve Vídni, tak i v Praze. V Praze se cítila živelně potřeba oprav, potřeba revoluce. Když došlo k ní, scházel cíl, scházel přesný program. Proto byla pražská revoluce národně-politicky tak bezvýsledná. Mezi vůdci pražského hnutí nebylo jednotného názoru a jednotného chtění. Na opravy sociální nebylo jistě ještě dost zralosti. Do popředí dral se živel občanský se svými politickými a národními požadavky, ale v popředí občanského živlu byla také — šlechta, která přec nemohla přáti snahám měšťáckých vrstev, jelikož vše, čeho se občanstvo domáhalo, dalo se splniti výhradně na úkor výsad, v jichž držení byla právě šlechta. A šlechta nakonec přec jen měla na plánech Schwarzenbergových víc zájmu, než na cílech Riegra, Braunera a Trojana.

Dvůr nepovažoval českou revoluci za samostatnou — Windischgraetzovi byla revoluce revolucí, lhostejno, kde se projevila: ať už v Itálii, Praze, Vídni nebo v Budapešti. Vzal na sebe úkol potlačovače revoluce, nechť se s ní setkal kdekoliv. Jen na italském území musel přenechat vedení Radeckému. Schwarzenberg, který až do vídeňské revoluce byl v Itálii a poměry tam dobře znal, při naprosté účtě k Radeckému nebyl s jeho působením spokojen. Byl mu příliš starý a neměl než ty své bodáky. Jiného porozumění pro italskou revoluci starý maršál neměl, přes to, že v Lombardsku ztrávil největší část svého života. Když pak ve Vídni se dostal k ohromnému vlivu generální pobočník císařův hrabě Grünne, který bezohledně řádl i v nejvyšších místech vojenských, Schwarzenberg mu pomáhal odstřelit i starého maršála Radeckého, čehož se ovšem nedočkal.

Stanovisko Schwarzenbergovo bylo dost pochopitelné. Nemůže být ani nejmenší pochybnosti o tom, že tento obratný aristokrat měl pro poměry italské daleko větší pochopení než pouhý voják Radecký. Oba mohli být jednotni pouze v neústupném přesvědčení, že severní Itálie musí za všech okolností zůstat rakouskou. Schwarzenbergovi však při úvahách Radeckého o možnosti pacifikace Itálie scházela složka diplomatická; čistě vojenská, jak ji prováděl skoro devadesátiletý maršál, mu nestačila. Že pro tuto akci nestačila ani diplomacie, Schwarzenberg ovšem nevěřil. Ale z jeho postupu přec je jen patrné, že zcela jasně poznal rozdíl mezi revolucí italskou a ostatními revolucemi, jež tenkrát současně ohrožovaly existenci Rakouska. Schwarzenberg znal lidi, kteří vedli hnutí protirakouské v Itálii, a poznal lidi ve Vídni, v Praze a v Budapešti. Vůdci italské revoluce byli skoro vesměs státníci, lidé velkého formátu a vědomě pracovali k osvobození od Rakouska. Tato stránka italského hnutí byla rozhodující a proto Schwarzenberg chtěl působit i nevojensky a doufal, že se mu přec jen podaří Vlchy získat.

* Z knihy B. Hlaváče: František Josef I., Život, povaha, doba, která vychází v nakladatelství Fr. Borový.

PROF. DR. KAREL ENGLIŠ

vydal u nás tyto knihy:

FINANČNÍ VĚDA Nástin teorie hospodářství veřejných svazků.

Dílo profesora dra Karla Engliše, jež vzbudilo jedinečný zájem v odborných i laických kruzích.

412 str. Brožované Kč 90.—. Vázané Kč 110.—.

MALÁ FINANČNÍ VĚDA Populární výklad teorie veřejného hospodář-

ství. Brožované Kč 45.—. Vázané Kč 60.—.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ (Příručka). XVIII + 612 stran. Druhé vydání

6. — 10. tisíc. Brožované Kč 60.—. Váz. Kč 90.—.

OTÁZKY A NÁZORY 100 článků z Lidových novin. 384 str. Brož. Kč 40.—.

STÁTNÍ ROZPOČET NA ROK 1928 32 stran. Brož. Kč 3.—.

STÁTNÍ ROZPOČET NA ROK 1929 24 stran. Brož. Kč 3.—.

STÁTNÍ ROZPOČET NA ROK 1930 20 stran. Brož. Kč 3.—.

STÁTNÍ ROZPOČET NA ROK 1931 28 stran. Brož. Kč 3.—.

TŘI ROKY FINANČNÍ POLITIKY 52 stran. Brož. Kč 12.—.

KRISE A CENY - - - - - 48 stran. Brož. Kč 4.—.

EKONOMIE A FILOSOFIE 56 stran. Brož. Kč 8.—.

Dostanete u všech knihkupců

FR. BOROVÝ, NAKLADATELSTVÍ, PRAHA II.,

NÁRODNÍ TŘÍDA ČÍSLO 18